

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Diplomová práce

Od pasivity k aktivitě – činná účast věřících při slavení liturgie obnovené II. vatikánským koncilem

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Zdeněk Demel, Th.D.

Autor práce: Bohumil Toman

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky

Forma studia: kombinovaná

Ročník: druhý

2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

21. března 2013

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Ing. Zdeněku Demelovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení.

OBSAH

1.	Úvod	7
2.	Činná účast věřících při liturgii	10
2.1	Stručný přehled dějin liturgie od počátku do začátku 20. Století	10
2.1.1	Liturgie od 1. do 4. století	10
2.1.2.	Liturgie od 4. do 14 století	11
2.1.2.1	Doba vzniku formulářů (pol. 4. až 7. stol.)	11
2.1.2.2	Doba kompilace (8. – 12. stol.)	11
2.1.2.3	Doba ustálené liturgie (13. – 14. stol.)	12
2.1.3	Liturgické reformy tridentského koncilu (1546-1614) a doba baroka ...	12
2.1.4	Osvícenství a katolické snahy 19 století	13
2.2	Liturgické hnutí od začátku 20. století do II. vatikánského koncilu.....	14
2.2.1	Obroda liturgie od přelomu století do konce 1. světové války	14
2.2.2	Šíření liturgického hnutí až do encykliky PIA XXII. „Mediator Dei“ ...	15
2.2.3	Od liturgického hnutí k reformně liturgie (1947-63)	17
2.2.4	Liturgické hnutí v Českých zemích	20
2.2.4.1	Období do první světové války	20
2.2.4.2	Období mezi dvěma válkami	21
2.2.4.3	Liturgické hnutí po druhé světové válce	23
2.2.4.4	Zhodnocení snahy o obrodu liturgie v českých zemí	24
2.2.5	Obnova liturgie II. vatikánským koncilem	24
2.2.5.1	Teologické zásady konstituce o liturgii Sacrosanctum Concilium.....	26
2.1.6	Zhodnocení konstituce Sacrosanctum Concilium	27
3.	Důležitost jazyka a hudby v činné účasti	29
3.1	Liturgický jazyk	29
3.1.1	Důležitost jazyka v lidské komunikaci	29
3.1.2	Od latiny k lidovým jazykům.....	30
3.1.2.1	Liturgický jazyk od počátku až do Druhého vatikánského koncilu	30
3.1.2.2	Přechod z latiny k lidovým jazykům po druhém vatikánském koncilu ..	31
3.1.3	České překlady	33
3.2	Hudba a zpěv v liturgii.....	35
3.2.1	Historický přehled	35
3.2.2	Důležitost zpěvu a hudby v liturgii	37

3.2.3	Nástroje používané v liturgii	38
3.2.4	Hudba po druhém vatikánském koncilu	39
3.2.5	Populární hudba a církevní dokumenty.....	40
4.	Jak zajistit činnou účast na bohoslužbě - liturgie hodin, bohoslužby s dětmi a mládeží	42
4.1	Liturgie hodin	42
4.1.1	Význam liturgie hodin	42
4.1.2	Liturgie hodin – modlitba křesťanské rodiny	44
4.1.3	Spojení liturgie hodin s eucharistií	45
4.2	Bohoslužby s dětmi	47
4.2.1	Direktoria pro mše s dětmi	47
4.2.2	Formy bohoslužeb pro děti	49
4.2.2.1	Slavení mše pro dospělé s účastí dětí	49
4.2.2.2	Slavení mše pro děti s účastí menšího počtu dospělých	51
4.3	Bohoslužby s mládeží	52
4.3.1	Hledání vlastní identity při bohoslužbě	52
4.3.2	Vztah mladých k církvi	53
4.3.3	Slavení liturgie s mládeží	55
4.3.4	Popis dvou druhů eucharistických bohoslužeb s mládeží	58
4.3.4.1	Bohoslužby v Jugendkirche	59
4.3.4.2	Find-figf-follow Messe	59
5.	Animace liturgie	61
5.1	Termín animace	61
5.2	Animace v liturgii	61
5.3	Liturgický kroužek	63
5.4	Požadavky kladené na animátory	64
5.5	Režie slavení	65
5.6	Závěrečné zhodnocení animace.....	66
6.	Snahy o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou	67
6.1	Základní informace	68
6.2	Aktivní účast věřících v Týně nad Vltavou	69
6.2.1	Aktivní účast při mši svaté	69
6.2.2	Velikonoční bohoslužby.....	71
6.2.2.1	Přípravná skupina	71

6.2.2.2 Zelený čtvrtek	71
6.2.2.3 Velký pátek	72
6.2.2.4 Velikonoční vigilie	73
6.2.3 Mše svaté s dětmi a mládeží	74
6.2.4 Varhaník a sbory	75
6.2.5 Úprava liturgického prostoru	75
6.2.6 Osobní modlitební život.....	76
6.2.7 Ostatní související aktivity	77
7. Závěr	78
Použitá literatura a zdroje	80
Seznam zkratk	84
Seznam příloh	85
Obrazová příloha	86
Abstrakt	89
Abstract	90

1. Úvod

Ve své diplomové práci se chci věnovat tématu „Od pasivity k aktivitě – činná účast věřících při slavení liturgie obnovené II. vatikánským koncilem“.

Od roku 1993 vykonávám službu akolyty ve farnosti Týn nad Vltavou a také se snažím ve farnosti aktivně pracovat. Toto téma jsem si zvolil, protože mně liturgika zajímá. Zároveň jsem chtěl alespoň částečně navázat na svou bakalářskou práci, která se jmenuje „Kaple sv. Anežky v Čihovicích - architektura, náboženské aktivity“. Tehdy jsem stál u zrodu myšlenky vybudovat důstojné duchovní místo pro lokalitu Čihovice a také jsem při samotné výstavbě kaple pomáhal. V neposlední řadě se podílím i na náboženských aktivitách provozovaných v kapli.

Domnívám se, že obor „Učitelství náboženství a etiky“, který na TF studuji je v přímém kontextu. Vždyť právě děti a mládež do kostela patří a je nutné se snažit, aby jim bylo bohatství liturgie co nejvíce objasněno, zpřístupněno a byl jim poskytnut dostatečný prostor a příležitost pro jejich vlastní výrazové formy.

V této práci jsem chtěl shrnout bohatost dějin liturgie a popsat všechny důležité etapy, které směřovaly od pasivity k aktivní účasti laiků. Konstituce Sacrosanctum Concilium nám odkázala množství pokynů a podnětů k „vědomé, aktivní, pospolitě“ účasti. Tato práce by neměla být pouze teoretickým popisem, ale měla by nás vybudit k zamyšlení, zda dostatečně čerpáme z pramenů konstituce Sacrosanctum Concilium.

Práci jsem tematicky rozdělil do tří základních bloků.

V první, spíše teoretické části jsou popsány dějiny liturgie od počátku do současnosti s důrazem na činnou účast. Pro tuto práci bylo stěžejní období, ve kterém se objevil výraz „*actuosa participatio*“ Pia X. V té době bylo slovo o činné účasti velmi neslýchané. Tím byl položen základní kámen počátku vlastní pastorační fáze liturgického hnutí, které bývá též označováno jako „klasické“ liturgické hnutí. Následně byly významné aktivity v opatství Maria Laach a snahy Romana Guardiniho a Pia Parsche. Dalším zlomovým bodem byla encyklika „*Mediator Dei*“. Vše vyústilo v to, že činná účast se stala „refrémem“ liturgické konstituce Sacrosanctum Concilium. Konstituce nejenom splnila všechny požadavky předchozího liturgického hnutí, ale dokonce je v

mnohém překročila. Jedna podkapitola je věnovaná také liturgickému hnutí v Českých zemích.

Dále v této práci popisuji důležitost hudby a jazyka, které jsou nutným předpokladem pro činnou účast. Pro liturgický jazyk byl důležitý II. vatikánský koncil, kde se jednalo o omezení latiny při liturgii a o snahu dát prostor lidovému jazyka. Dnes se výhradně v liturgii užívá lidový jazyk a latina prakticky z liturgického života zmizela. Ohledně zpěvu a hudby jsem chtěl poukázat především na její důležitost v liturgii. V jedné kapitole jsem se zamýšlel nad problematikou populární hudby jakožto nový prvek v církevní hudbě.

Ve druhé části se věnuji tomu, jak zajistit činnou účast na bohoslužbě. Konkrétně jsem popisoval význam liturgie hodin, kterou lze chápat také jako modlitbu křesťanské rodiny a její možné spojení s eucharistií. Další dvě podkapitoly pojednávají o bohoslužbách s dětmi a mládeží. Obě tyto skupiny neodmyslitelně náleží do farní rodiny. V těchto kapitolách analyzuji, jak poskytnout dětem adekvátní formu bohoslužby, tzn. jak některé části slavnosti uzpůsobit tak, aby se jich děti a mládež mohly aktivně účastnit. Stručně jsou popsány také dva druhy eucharistických bohoslužeb pro mládež (bohoslužby v Jugendkirche, Find-figf-follow Messe). Velice důležitým pojmem je také „animace liturgie“.

V poslední části bych rád předložil a zhodnotil snahy o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou. Nejprve bych rád seznámil čtenáře s farností Týna nad Vltavou, zdůraznil historický kontext a nastínil současné dění a aktivity. Chci poukázat na to, jak je důležité, aby všichni farníci pocítovali touhu k činné účasti.

Základní zdroje použité literatury, o které se práce opírá, lze rozdělit také do tří skupin, které odpovídají výše popsaným tematickým celkům. Literatura vtahující se k popisu dějin liturgie pochází zejména od A. Adam „Liturgika“; J. Bradáč – skripta „Věda o liturgii - přednášky a texty“; Z. Demel „Několik kapitol k dějinám liturgie“. Při popisu bohoslužeb s dětmi, mládeží a animace liturgie jsem čerpal z textů: „Direktorium pro mše s dětmi“; Z. Demel „Slavení liturgie s mládeží“ a Z. Demel „Animace liturgie“.

Třetí část popisující snahy o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou obohatila především webová stránka týnské farnosti. Dále jsem použil svou bakalářskou práci, zejména pro popis náboženských aktivit v lokalitě Čihovice.

2. Činná účast věřících při liturgii

Liturgie se skládá z částí, které jsou v dějinách neměnné, protože jsou božského původu. Jedná se o podstatu samotné eucharistie a svátostí. V dějinách liturgie docházelo ke změnám forem. Liturgie užívá znamení, která byla vytvořena pro určitou skupinu lidí a určitou kulturu. Pokud se změní kultura lidí, stanou se mnohá liturgická znamení nesrozumitelná a je potřeba je obnovit, zreformovat.

2.1 Stručný přehled dějin liturgie od počátku do začátku 20. století

Pokud se podíváme na dějiny církve, můžeme mluvit o několika obdobích, jež se dotýkají vztahu mezi liturgikou a duchovním životem.

2.1.1 Liturgie od 1. do 4. století

V Novém zákoně nenajdeme žádné zásadní zmínky o křesťanských bohoslužbách. Jako běžný výraz pro slavení liturgie v prvotní obci jsou v Novém zákoně výrazy scházet se a shromažďovat se. Základním prvkem novozákonní liturgie bylo udělování křtu. V tomto raném období církve nelze vysledovat žádný bohoslužebný řád, spíše se jednalo tzv. liturgickou improvizaci.

Hierarchie prvotní církve vypadala takto: v čele obce stál biskup, který uděloval všechny svátosti. Jáhen byl správce křesťanské obce. Staral se o charitu a vyučování. Presbyter byl pomocník biskupa při vysluhování eucharistie a udělování svátostí. Další funkce vykonávaly: lektoři, akolyté, kantoři, ostiáři (vrátní).

Jedinou liturgickou knihou raného křesťanství byla Bible. Církev převzala pro své bohoslužby čtení ze Starého zákona a židovské tradice a přidala jen lekce novozákonních knih jak postupně vznikaly. Žalmy a biblické zpěvy byly zpěvníkem církevních obcí. Pro modlitby celebranta a pro liturgické formule nebylo ještě pevně stanovených textů.¹

¹ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii*. Str. 28.

Adam popisuje aktivní účast v prvotní církvi: „*Co my dnes nazýváme aktivní účastí členů obce, vyjadřuje se v připomínce ‚Když se shromažďujete, jeden má žalm, druhý slovo naučení, jiný zjevení od Boha, ještě jiný promluví ve vytržení, a další to vyloží.‘ (1K 14, 26) Tato bohatá mnohost se ukazuje rovněž v popavlovských obcích, když se např. v Ef 5,19 říká: ‚Plni Ducha zpívejte společně žalmy, chvalozpěvy a duchovní písně. Zpívejte Pánu, chvalte ho z celého srdce a vždycky za všechno vzdávejte díky Bohu a Otcí ve jménu našeho Pána Ježíše Krista‘“²*

2.1.2 Liturgie od 4. do 14 století

2.1.2.1 Doba vzniku formulářů (pol. 4. až 7. stol.)

Ve čtvrtém století se křesťanství stává státním náboženstvím. Začínají se objevovat signály, které vedou k pasivitě věřících. Jedná se o případy, kdy stále více dochází k tomu, že se zdůrazňuje dělící čára mezi oltářem a obcí věřících. Oltářní mřížka se zvětšuje a opatřuje se závěsy, aby během eucharistických modliteb nebylo vidět na oltář. Mnohem smutnější je fakt, že se začínal objevovat trend méně častého přijímání. Například na východě se věřící spokojili s přijímáním jednou nebo dvakrát do roka. Toto vedlo k tomu, že účast věřících na bohoslužbách byla více povrchní. Sv. Augustín kritizoval, že mnozí ve svátky navštěvují bohoslužby nikoli z vnitřní zbožnosti, ale z vnějších pohnutek.³

O činné účasti toho není možné mnoho říci: „*Doba od poloviny 4. Století do konce 7. Století bývá označována jako období velkých tvůrčích činů na poli liturgie. Bohužel o živé tvůrčí aktivitě těchto tří století jsme jen nedostatečně informováni sbírkami, které jsou nám dnes známy.*“⁴

2.1.2.2 Doba kompilace (8. – 12. stol.)

V osmém století nepřestala tvůrčí liturgická činnost, ale zpomalila se. Místo toho, aby se tvořily nové modlitby, upravovaly se raději staré nebo se spojovaly s novými.

² ADAM, A., *Liturgika*. Str. 29.

³ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 34.-35.

⁴ BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty..* Str. 30.

Ohledně činné účasti se v jedenáctém století znovu objevují a ještě více rozvíjejí trendy, které jsem popisoval ve čtvrtém století. Liturgie přestává být chápána jako slavnost společenství, ale začínají převládat individualistické tendence. V této době vznikají „úplné misály“, které umožňují knězi sloužit „soukromou mší“. To znamená bez lektora, pěveckého sboru a lidu. Tam, kde se účast na slavnostních bohoslužbách udržela, dochází k tomu, že liturgie je stále více věcí kléru. Kněží si všechna čtení a zpěvy spolu s lektory a zpěváky odříkávají potichu. K činné účasti v tomto období nepřispělo ani zavedení mřížek, naopak tím došlo k rozdělení církve na „církvev lidu“ a „církvev pánů“.⁵

2.1.2.3 Doba ustálené liturgie (13. – 14. stol.)

V této době obdržely římské obřady takovou formu, kterou mají ještě dnes.

Liturgie se stává výlučně věcí kléru. Bohoslužby jsou navenek okázalé, ale také delší a komplikovanější. Lid ztrácí spojení s takto slavenou bohoslužbou. Důvodem je především nesrozumitelný jazyk a také mřížka, která je postavena mezi lidem a klérem. I když se mnohé koncily snažily učinit nějaké změny, nepovedlo se zabránit stále rostoucímu odcizení liturgie lidu. Není proto divu, že začínají vznikat „lidové pobožnosti“, které však často stály v příkrém rozporu se skutečnou liturgií.⁶

2.1.3 Liturgické reformy tridentského koncilu (1546-1614) a doba baroka

Ve 14. století se církvev ocitá v období jistého úpadku. Tento stav vyvolává snahu o reformu. Renesančním papežům se nedaří provést vnitřní obnovu církve, která nedostatečně reaguje na nové myšlenkové proudy 15. a 16. století. Důsledkem této situace je vznik reformace v čele s postavou Martina Luthera.

Na tento stav církvev odpovídá svoláním Tridentského koncilu. Zasedání koncilu 17. 9. 1562 tvořilo východisko celé liturgické reformy: zde se výslovně definoval obětní charakter mše, právoplatnost jejích obřadů, důstojnost římského kánonu.⁷

17. století je ve znamení baroka, oslavy „vítězství“ nad reformací. Barokní kultura vyjadřuje lidskou sensibilitu a nachází své projevy v hudbě (varhany, polyfonie, lidový

⁵ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 45

⁶ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 33.

⁷ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 37.

zpěv), literatuře, lidové drama, procesí, poutě, malířství, sochařství a v architektuře. Roste lidová zbožnost a úcta. Typickou barokní liturgickou slavností je „Corpus Domini“⁸.

2.1.4 Osvícenství a katolické snahy 19. století

V 18. století se projevují osvícenecké snahy, které se také promítají do života církve. Ve Francii se projevuje neogalikanismus, který je spojen s Francouzským nacionalismem a odklonem od Říma. Německo je roztržštěné po reformaci a v Rakousku vládne Josef II. a zasahuje do života církve. Sever Itálie je ovlivněn novými myšlenkovými proudy.

Toto všechno vede ke zjednodušení liturgie, zavedení lidového jazyka, porozumění liturgie a aktivní účast věřících. Liturgie není něco soukromého, žádá se větší zapojení rozumu při výchově a vzdělávání věřících.

Nejdůležitějším činem katolické restaurace je obnovení starých benediktínských klášterů, jejichž vlastním účelem je studium a slavení liturgie. Významnou osobností byl opat Prosper Guéranger (1805-1875), který nově založil benediktínský klášter v Solesmes⁹, jemuž dal dva úkoly: co nejslavněji a nejpřesněji konat liturgii a vědecky ji zkoumat. Jeho hlavním dílem je „L'année liturgique“^{10 11}

⁸ Slavnost Corpus Domini, slavnost Eucharistie, při které je svátost Těla Páně nesena ve slavnostním procesí.

⁹ Založení kláštera v Solesmes v roce 1837 a celá jeho činnost jistě vedla k liturgickému hnutí, které mělo „archeologický“ charakter, tj. vedlo ke studiu pramenů liturgie.

¹⁰ Dějepisný a duchovní komentářem církevního roku a svátků svatých. Určeno širokému okruhu vzdělaných křesťanů.

¹¹ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 59. – 61.

2.2 Liturgické hnutí od začátku 20. století do II. vatikánského koncilu.

2.2.1 Obroda liturgie od přelomu století do konce 1. světové války

Na počátku 20. století trpěla liturgie (zejména v Itálii) hlavně tím, že byla překryta málo vhodnou a teatrální církevní hudbou. Papež Pius X¹². byl s tímto stavem dobře seznámen, a proto byl nadšen obnovou chorálu solesmeských benediktinů. Po zvolení papežem vydává proslulé *Motu proprio* „Tra le Sollecitudini“, kde se hovoří o aktivní účasti. Doslova se tam píše: „*Obzvláště budiž bedlivě zaváděn gregoriánský zpěv mezi lid, aby věřící zase byli činněji účastni církevních obřadů, jak bývalo za starodávna.*“¹³ Tato „činná účast lidu“ měla proniknout až do poslední farnosti na venkově. V tomto dokumentu dále připomíná pravidla chrámového zpěvu a chrámové hudby. Tento akt byl v pravdě revoluční, protože hovořit o činné účasti bylo v té době velmi neslýchané.

V jediné větě tak položil základní kámen počátku vlastní pastorační fáze liturgického hnutí, které bývá též označováno jako „klasické“ liturgické hnutí.

V Německu to bylo především opatství Maria Laach¹⁴. V tomto klášteře převládl smysl pro pastorační poslání liturgie, která díky vlivu tübingské školy měla vzdělanější a intelektuálněji ráz. Důraz byl položen na Kristovo tajemství slavené v liturgii a na patristické studium. Opatem tohoto opatství byl od roku 1913 Ildefons Herwegen. Podporoval liturgickou osvětu a aktivní účast věřících na liturgii. Ještě během 1. světové války se v edici „*Ecclesia orans*“ (Modlící se církev) objevila kniha Romana Guardiniho¹⁵ „*O duchu liturgie*“, klasické dílo počátků liturgického hnutí, až do dnešní doby přispívající v četných vydáních k lepšímu porozumění liturgii.¹⁶ Herwegen byl iniciátor a organizátor publikační a vědecké činnosti svého kláštera, jež jej proslavily po celém světě. Herwegen nezapomínal ani na lid, vydával pro ně liturgické sešitky a také pro ně sestavil sborník.

Z kláštera Maria Laach v 1. polovině 20. století pocházel taktéž mnich Odo Casel (1886-1948). Jeho patristické a nábožensko-historické studie ho přivedly k chápání liturgie jako kultického mysteria, při jehož slavení je spasitelně přítomen jako „pramys-

¹² Obr. 1. Pius X.

¹³ PIUS X, *Motu Proprio o posvátné hudbě* [online] [cit. 2013-03-14]. Dostupné z http://www.sdh.cz/sdh_htm/archiv/mo_pro.htm Čl. 3.

¹⁴ Obr. 3. Klášter Maria Laach

¹⁵ Obr. 5. Romano Guardini

¹⁶ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 55.

terium“ Ježíš Kristus se svým spasitelným dílem.¹⁷ Casel je prvním velkým teologem liturgie. Jeho myšlenky působily omlazující silou na teologii, liturgii i pastoraci.¹⁸

Toto období lze nazvat první fází liturgického hnutí. Jak je z předešlého textu patrné, snahy o činnou účast se realizovaly především v kláštorech.

2.2.2 Šíření liturgického hnutí až do encykliky PIA XXII. „Mediator Dei“

Duchovním otcem pastorálně liturgického hnutí v Německu byl R. Guardini, a to zejména tím, že spojoval smysl pro opravdovou hloubku v liturgii s pochopením toho, co moderní člověk potřebuje. A jako jednu z těchto potřeb moderního člověka vycítil Guardini činně a duchovně se účastnit liturgie. Zatímco benediktini z Maria Laach pracovali především s příslušníky akademické obce, R. Guardini vnášel liturgického ducha mezi studenty, kteří se sdružovali ve spolku „Quickborn“ a scházeli se pod Guardiniho vedením na hradě Rothenfels.

Dalšími širiteli liturgického ducha v Německu byli členové sdružení „Neudeutschland“ (Nové Německo). Širší kruhy pracující mládeže oslovil generální předseda katolického jinošského spolku Ludwig Wolker. Jeho „Modlitby pro společné bohoslužby katolické mládeže“ obsahovaly liturgické texty officia (primu, kompletář) i mše doplněné dalšími modlitbami a zpěvy. V roce 1939 dosáhly pětimilionového nákladu. Ještě větší význam měla masově zaměřená práce kanovníka z Klosterneuburgu Pia Parsche (1884 –1954). Jen jeho nedělních mešních textů, které se rozdávaly v mnoha kostelích, vyšlo v roce 1930 více než 25 milionů kusů. Ve zdařilé syntéze tu spojoval Parsch biblické a liturgické vzdělávání. O něco podobného usiloval rovněž R. Guardini.¹⁹

Pius Parsch²⁰ se snažil prosazovat jednu základní myšlenku: aktivní účast lidu na liturgii při zachování všech platných předpisů.

¹⁷ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 55.

¹⁸ Caselovo učení vyvolalo diskusi, vedlo však obecně k prohloubenému pohledu na slavení liturgie a mnoho kultických výrazů a symbolů. Nejdůležitější díla: *Das christliche Kultmysterium*, Regensburg 41960; *Das christliche Festmysterium*, Paderborn 1941; další práce v: JLW, zejména ročníky 1926, 1933, 1941. Novější zhodnocení A. Schilson, *Theologie als Sakramententheologie. Die Mysterientheologie* Odo Casels, Mainz 1982; týž, *Neue Wende zum Mysterium*, v: Gd 18 (1984)

¹⁹ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 56.

²⁰ Obr. 6. Pius Parsch

Důležitou úlohu v liturgické osvětě po 1. světové válce hrál způsob slavení liturgie. Již od roku 1921 byla v kryptě kostela v Maria Laach slavena „missa recitata“ (recitovaná mše), kterou celebroidal kněz „versus populum“ (tváří k lidu). Věřící při ní stáli těsně kolem oltáře a latinsky odpovídali („missa dialogata“). Z těchto počátků se vyvinula pozdější tzv. „mše společná“ (Gemeinschaftsmesse), při níž zároveň s latinsky se modlícím celebrantem recitoval předříkávač nebo lektor modlitby a čtení v národním jazyce a přítomní se určité části modlili společně. Zabudováním lidových písní zpívajících lidem pak vznikla „mše s modlitbami a zpěvy“ (Betsingmesse). Už dříve zavedl Pius Parsch jednak „mši se sborem“ (Chormesse), jednak „chorální mši s lidem“ (Volkschoralamt). Všechny tyto formy byly pozoruhodné svou mírou „aktivní účasti“ a zdomácněly nejprve ve skupinách mládeže, ale mohly se s nimi seznámit také četné farnosti zajímající se o liturgii.

Tyto pozoruhodné liturgické změny, ale narážely na odpor a nesouhlas. Byly odmítány z různých důvodů, např. jako povrchní podbízění se mládeži, ale také jako tříštění obce věřících a podivínství. K určitému vyjasnění situace přispěl v roce 1940 list R. Guardiniho mohučskému biskupovi A. Stohrovi. Guardini v něm vysvětluje řadu nedorozumění, odmítá jakékoli přehnanosti a varuje před zkratovým jednáním úředních míst. Tento stav se ještě více vyhrotil v roce 1943 dopisem speciálně vytvořené komise kardinálů z Říma vyslovující znepokojení Říma a výzvu německým biskupům zamezit svévoli v liturgii. Pouhý týden po zveřejnění listu vyostřil dále napětí freiburský arcibiskup K. Gröber formulací svých „17 znepokojení“ nesoucích se v podobném duchu. Toto zmiňované nebezpečí, vyvolané zkratkovitým jednáním úředních míst se nakonec podařilo zažehnat. V roce 1943 bylo povoleno konání společných mší, mší s modlitbami a zpěvy i „německých mší“, tj. mší s latinskou recitací kněze a současným německým zpěvem věřících.²¹

2.2.3 Od liturgického hnutí k reformně liturgie (1947-63)

²¹ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 57-58.

I když v tomto období nechybělo ocenění liturgického hnutí z úst nejvyšší zákonodárné autority v církvi, přece jen bylo hnutí stále jen podnikem jednotlivců, kteří nezdůrazňovali museli snášet podezírání a výtky nadřazených církevních orgánů. To se změnilo až zásahem Pia XII., když vydal encykliku „Mediator Dei“ z 20. listopadu 1947. Encyklika je plodem studia a zkušenosti na liturgickém poli, ukazuje na spojení liturgie a Písma s katechezí.

Pius XII. zmírnil předpisy o eucharistickém postu a dovolil večerní mše (1953 a 1957). Byl přesvědčen, že aktivní účast věřících může být jen na obnovené liturgii. Pius XII. si všímá i liturgického roku a obnovuje slavnost Velké noci – Velikonoční vigilie (1951) a celého Svatého týdne (1955), následně pak i liturgie mše svaté a svátostí – povoluje lidový zpěv a opakování biblických čtení v lidovém jazyce i textů při udělování svátostí.

Pod vlivem encykliky byly v četných zemích zakládány „Liturgické instituty“ a uskutečňovaly se četné národní liturgické kongresy a mezinárodní liturgická studijní setkání.²²

Zde jsou některé z nich:

Studijní dny v Maria Laach 1951

Sešlo se asi padesát odborníků z deseti států, aby jednali o reformě římského misálu. Byly vznešeny následující požadavky:

1. Vyloučit všechnu duplicitu: kněz nemá číst to, co přednáší lid nebo schola.
2. Začátek mše je nutno upravit.
3. Bohoslužba slova se nemá konat u oltáře, požadavek na jiné místo k četbě liturgických textů – ambon.
4. Mše má mít jen jednu kolektu (zpravidla).
5. Čtení Písma ve mši se má rozdělit do několikoročního cyklu a má se konat jen v lidovém jazyce.
6. Krédo ať se říká méně – jen o nedělích.
7. Zavést přímluvy v mateřštině.
8. Oltář k eucharistii se má připravit až po bohoslužbě slova.
9. Má se zvětšit počet prefací.
10. Kněz ať pronáší eucharistickou modlitbu až po skončení Sanktus a Benediktus.
11. Konfiteor²³ před sv. přijímáním ať odpadne.

²² Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 57-58.

12. Mše má končit požehnáním kněze, poslední evangelium (Janův prolog) se má odstranit.

Toto setkání už mělo konkrétní cíle a poukázalo na nutnost zásadních změn v liturgii. Myšlenka o neměnnosti mešní liturgie je překonána a živě se diskutuje o konkrétních úpravách.

Studijní dny v Luganu 1953

Opětovně zazněl požadavek, aby po reformě Velikonoční vigílie byl reformován i celý Svätý týden: aby byla zavedena večerní mše na Zelený čtvrtek a průvod na Květnou neděli. I zde se měla konat čtení a zpěvy v lidovém jazyce.

První liturgický kongres ve Frankfurtu 1950

Kongres byl zakončen rezolucí, kterou měli biskupové v Římě přednést a která měla následující body:

1. Liturgie Bílé soboty necht' je přenesena z rána na večer.
2. Kde je to z pastoračních důvodů žádoucí a nutné, ať je umožněno slavení večerní mše.
3. Ať je zachován, ale zmírněn eucharistický půst.
4. Při mších s lidem má kněz předčítat epištolu i evangelium v lidovém jazyce, aniž by se před tím četl latinsky.

Liturgický kongres v Mnichově 1955

Tento kongres se převážně zabýval liturgickou zbožností, dále zde bylo konstatováno, že liturgické hnutí musí uvést do pohybu samotnou liturgii.

Liturgický kongres v Assisi 1956

U příležitosti liturgického kongresu se studovaly dějiny církevních hodinek a otázky, jež měly ovlivnit budoucí reformu breviáře. Přitom se projednávala i účast lidu na hodinkách.

V pozdravném poselství kongresu vyslovil papež nejvyšší uznání liturgickému hnutí, které se v podobném znění objevilo také v konstituci Sacrosanctum Concilium:

²³ Vyznání víry - vyznávám se...

*„V hnutí usilujícím o rozvíjení a obnovení posvátné liturgie se právem vidí znamení Boží prozřetelnosti v naší době; jako by Duch svatý procházel svou církví. Toto hnutí označujeme její život, ba veškeré náboženské cítění a jednání naší doby. V rámci dalšího rozvoje tohoto pastoračně liturgického hnutí v církvi stanoví posvátný sněm to, co následuje.“*²⁴

Světový eucharistický kongres v Mnichově 1960

Byl to v podstatě poslední liturgický sjezd, který byl pojat jako „statio mundi“ – shromáždění světové církve, aby slavila eucharistii podle nejnovější podoby toho, co zrálo po desetiletí v liturgickém hnutí.

Byla to myšlenka mnichovského kardinála Wendela, dát eucharistickému kongresu vyloženě liturgický charakter. Byl to první eucharistický kongres, kde neproběhl eucharistický průvod, ale jako střed a vrchol byla dána mše jako eucharistická hostina. Věřící z celého světa mohli prožít eucharistii jako společnou slavnost, na níž se účastnili modlitbou, zpěvem a hlavně sv. přijímáním. Nově působily zařazené přímluvy, obětní průvod, pozdrav pokoje (podání ruky) a hlasatelem Božího slova byl papežský legát.

Heslo koncilu bylo „pro mundi vita“, což odhalovalo nejen smysl eucharistie, zpřítomnění Kristovy oběti pro spásu světa, ale i úkol křesťana, jež posílen svátostí oltářní má vyzařovat bratrskou solidaritu se všemi lidmi. Eucharistie je pramenem a chlebem denní „sociální praxe a aktivity“.

Mnichovský kongres ukázal, že obnova liturgie není jen obnovou obřadů, ale má i církevní a sociální dopad. Je obnovou bratrského společenství věřících, které je živeno eucharistií; je nasazením se ve světě, je spoluobětováním se s Kristem „za život světa“.

25

2.2.4 Liturgické hnutí v Českých zemích

²⁴ Srov. Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC(43)

²⁵ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 84.-96.

2.2.4.1 Období do první světové války

Přestože je naše země kulturně a nábožensky spjata spíše se „západem“, na poli liturgické obrody u nás působily dva specifické faktory: cyrilometodějská tradice slovanské bohoslužby a účast na bohoslužbě s lidovým zpěvem od dob utrakvistických a pobělohorských.

Do první světové války se obrodou liturgie a hlavně liturgického zpěvu zabývali spíše jednotlivci. Mezi průkopníky liturgického hnutí můžeme zařadit biskupa královohradeckého Jana Nepomuka Brynycha (1846-1902). Vydal dílo „Oltář“, kde podává první pokus o sborovou mši. Nařizuje, aby při tiché mši lid říkal hlasitě konfiteor, modlitby k obětování a Pane nejsem hoden, „Oltář“ nebyl pouze liturgickou knihou, ale i školní učebnicí, podle níž se alespoň z části vyučovalo náboženství ve školách.

Dalším byl Josef Kupka, který v roce 1899 vydal knihu: „O mši svaté“ a „O církevním roce“. Kupka se později stal brněnským biskupem.²⁶

Emauzský klášter

Nositelem a propagátorem gregoriánského chorálu se stal u nás od druhé poloviny 19. století benediktínský klášter beuronské kongregace v Praze v Emauzích. Gregoriánský chorál tam měl velice dobrou úroveň, chodili tam intelektuálové a také např. Antonín Dvořák. Působení beuronských mnichů neslo trvalé ovoce. V klášteře vládla kázeň, konaly se krásné bohoslužby a vzkvétal novogotický umělecký směr – beuronská škola²⁷, v němž byly upraveny budovy i gotický kostel, který se tak zbavil barokní výzdoby. Postranní oltáře ustoupily do pozadí a kostel byl upraven pro nového ducha v liturgii. V Emauzích se rozvíjela tradice gregoriánského zpěvu solesmeských mnichů spojená s technickou vyspělostí beuronskou. Vyznačovala se rytmickou vytříbeností, přesnou výslovností a libostí. Tato tradice zůstala v Emauzích až do zrušení kláštera v roce 1950. Je velká škoda, že po první světové válce němečtí benediktini museli odejít většinou do Polska a místo nich přišli čeští benediktini.

2.2.4.2 Období mezi dvěma válkami

²⁶ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 96. – 99.

²⁷ Beuronská umělecká škola byla historizující škola církevního umění, zejména výtvarného. Byla založena benediktiny v opatství Beuron u Sigmaringen v jižním Německu koncem 19. století. Když byli mniši z Beuronu roku 1880 vypuzeni, sídlili do roku 1918 v Emauzském klášteře v Praze.

Národní liturgie byla požadavkem „Jednoty katolického duchovenstva“²⁸, která byla ustanovena v listopadu 1918. Vyhlásila memorandum na obnovu církve v Československu. Vyskytují se tam body týkající se zavedení národního jazyka do liturgie, revize breviáře²⁹, povolení pohřbu žehem. Ze všech těchto požadavků byl legitimní autoritou splněn, a to jen částečně, pouze ten o zavedení lidového jazyka do liturgie.

Velkým přínosem v tomto období bylo konání liturgických týdnů organizovaných v Emauzích tamním opatem Arnoštem Vykoukalem, OSB³⁰:

- Opravdu první liturgický týden se tedy konal 10. – 13. října 1933 a jeho tématem byla liturgie jako modlitba, jako oběť a jako společenský úkon. Úvodní přednášku o stavu liturgickém hnutí ve světě měl opat Arnošt Vykoukal. První cyklus přednášek byl na téma „Liturgie jako modlitba“.

Druhým tématem bylo: „Liturgie jako oběť“ a zde hovořili dva emauzští benediktýni.

Nejpočetnější referáty byly předneseny v třetí den o „Liturgii jako společenském úkonu“. Na závěr týdne vyslovil organizátor celého setkání opat Vykoukal přání, aby se takové týdny organizovaly každoročně, a aby se vzdělávaly jednotlivé skupiny podle věku a stavu. Poukázal také na důležitost vydávání liturgických textů a příruček.

Organizovat rok od roku liturgické týdny, které nabývaly na důležitosti, se skutečně podařilo.

- Druhý liturgický týden se konal 21. – 24. srpna 1934 na téma „Křest a biřmování“.
- Třetí liturgický týden se konal ve „velikonočním týdnu“ 15. - 17. dubna 1936 a byl věnován svátosti oltářní, pokání, kněžství a manželství
- Poslední čtvrtý liturgický týden byl uspořádán ve svatodušní oktávě 18. - 20. dubna 1937 a zabýval se církevním rokem.³¹

²⁸ V roce 1918 po vzniku Československa byla Jednota katolického duchovenstva československého fakticky hlavním reprezentantem katolického kléru v českých zemích, vyjadřujíc svou podporu nově vzniklému státu.

²⁹ Revize breviáře měla obsahovat: opravu legendární lekce – hagiografická čtení, zrušit závazek breviáře pod těžkým hříchem, určit i jistou náhradu za breviář, zavedení češtiny.

³⁰ Opat Arnošt Vykoukal byl významný liturgický odborník. V roce 1941 přepadlo klášter gestapo a opat Arnošt Vykoukal spolu s dalším mnichem zahynuli v Dachau.

Jinou institucí, která se snažila o popularizaci liturgie mezi kněžstvem, byla na Moravě

Cyrlometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci, která konala v dubnu 1926 univerzitní přednášky o liturgii. Významnou osobností byl František Cinek. Už jako spirituál olomouckého semináře pořádal pro bohoslovce liturgické kurzy, protože pochopil, že liturgie je pramenem a vrcholem pravého křesťanského, zvláště pak kněžského, života. Je obdivuhodné, že již ve dvacátých letech si plně uvědomoval propojení mezi kněžstvím, liturgií, spiritualitou a kněžskou identitou. Proto jako spirituál doporučoval k rozjímání bohaté poklady liturgie a bohoslovcům zpřístupňoval Parschovo dílo, zvláště pak jeho „liturgický kalendář“.³²

Záslouhou P. Metoděje Klementa byla v Legio angelica, což bylo sdružení ministrantů, vytvořeny příznivé podmínky pro liturgickou formaci těchto chlapců – služebníků oltáře.

Významným činem na cestě k otevření pokladů liturgie, hlavně laikům, bylo vydání česko-latinského misálu péčí emauzského benediktina Mariana Schallera OSB; první vydání vyšlo roku 1927, druhé 1935 a poslední (páté) 1952. Tento misál, kromě úplného textu mešních formulářů na neděle i všední dny a na svátky svatých, obsahoval mše jednotlivých „tříd“ svatých a votivní mše. Mešní řád je v posledním vydání zařazen doprostřed jako v latinském vydání. Tento misál byl velkým darem a přínosem mnoha generacím laiků a kněží, kteří z textu a poznámek se seznamovali s podstatou liturgie.³³

Příznivcem liturgického hnutí v Jižních Čechách byl například Karel Reban (1892-1957), který byl spirituálem a poté také rektorem kněžského semináře v Českých Budějovicích. Svou bakalářskou práci o něm psal T. Rytíř., který mimo jiné popisuje, jak Karel Reban vysvětluje liturgické hnutí: „*Liturgickým hnutím nazýváme potom ono rodící se živější vědomí sounáležitosti duší k církvi a úsilí spojit se v bohoslužbě osobní s bohoslužbou církve. Vzniká tedy liturgické hnutí uvnitř církve a není ničím jiným než důslednou aplikací dogmatu o velekněžství Ježíše Krista a o kněžském úřadu církve. Co je pravdou víry počíná se dnes živěji než dříve chápati a jednotlivci snaží se obsahem,*

³¹ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 101 – 102

³² Byl to právě Pius Parsch, který inspiroval Cinka k napsání nejvýznamnějšího liturgického díla období mezi válkami u nás: *Mše svatá v bohoslužebném řádu církevního roku (1931 – 1935, 4 díly)*.

³³ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 106 – 108

formou a duchem své zbožnosti konfrontovati se s duchem oficiální modlitby a oběti církve. Hnutí liturgické má svůj vysoký význam, který je dán jeho cílem a jeho účinky. Obě, účel i účinky, jsou totožné. Jest to náboženská a mravní obnova lidstva hynoucí skepsí, indiferentismem a nihilismem. A pouze potud má hnutí liturgické své oprávnění, pokud toho účelu dosahuje, pokud obnovuje nábožensko-mravní život, pokud působí k rozkvětu, prohloubení a zesílení života duchovního a křesťanské askeze. Proto je výstižnějším označením věci, o kterou nám běží, výraz liturgické obnova, tj. obnova liturgií, prostřednictvím liturgie, než ono jen vnější pojmenování liturgické hnutí.“³⁴

2.2.4.3 Liturgické hnutí po druhé světové válce

Celá předválečná situace v oblasti liturgického hnutí u nás nasvědčovala tomu, že po osvobození se naváže na tyto tradice a začne se s intenzivním liturgickým apoštolátem, ale nestalo se tak. V kněžských časopisech Věstník jednot duchovenstva a Dobrý Pastýř se sice vyskytly články s liturgickou tematikou, ale nevyvolaly větší zájem.

Potěšitelné je, že bohoslovci, z nichž mnozí poznali při nasazení na nucené práce v Říši sjednocující moc obnovené liturgie, se chopili iniciativy.

Po válce byli bohoslovci seznamováni s obnovou liturgie a liturgickým hnutím na Velehradských bohosloveckých sjezdech. Sjezd z roku 1947 měl plně liturgické zaměření a jeho motem bylo: „Liturgická obnova jako základ pastorače“. Hlavní témata byla: podstata liturgie a její poslání, aktivní účast lidu na mši svaté, budování farnosti v duchu liturgie, svátosti v duchu liturgického hnutí, liturgie a lidová zbožnost.

Po válce v roce 1947 papež Pius XII. vydal encykliku o liturgii „Mediátor Dei“, která byla ještě do češtiny přeložená a vytištěná v Brně. K tomuto vydání ale došlo na prahu komunistického puče v roce 1948. V seminářích jsou tvořeny liturgické kroužky, zaváděla se služba lektorů a hledala se správná forma sborové české mše. V některých farnostech se ujala některá z forem společné mše s účastí lidu. Probíhaly také biblické hodiny a modlily se „lidové nešpory“. Přesto však drtivá většina duchovenstva a věřících o liturgickém hnutí nebyla informována a nejevila o něj zájem. Tímto příkladem byla i snaha o vydání Cyrilometodějského kancionálu 1949, jež byl zamýšlen jako základ jednotného zpěvníku pro všechny diecéze. Přestože vydání bylo připraveno

³⁴ RYTÍŘ T., *Karel Reban (1892-1957) - život a dílo*, Str. 33.

(pražskými a brněnskými odborníky), v poslední chvíli pražská arcidiecéze od jeho zavedení upustila.³⁵

2.2.4.4 Zhodnocení snahy o obrodu liturgie v českých zemích

Lze konstatovat, že veškeré snahy v Českých zemích byly omezeny jen na aktivity jednotlivců, případně jednotlivých skupin, např. akademické mládeže nebo části inteligence, jak je vidět na případě Emauz. Nebylo zde tolik výrazných představitelů liturgického hnutí jako ve Francii a Německu³⁶, kteří by rozvinuli liturgický apoštolát mezi kněžstvem a lidem. Nepovedlo se prezentovat liturgii tak, aby se jí vůdčí osobnosti církve hlouběji zabývaly. Další místem, kde se tyto snahy objevovaly, byla Olomouc. Tam se na tom podílela silná německá skupina. Za pozornost stojí fakt, že v Čechách lze zaznamenat živelnou touhu věřících účastnit se zpěvem liturgie, což řadí náš národ mezi země, kde se snahy o liturgickou obnovu projevovaly dávno před koncilem. V období po roce 1948 byly tyto snahy komunistickým režimem zmrazeny.³⁷

2.2.5 Obnova liturgie II. vatikánským koncilem

Celé období liturgického hnutí bylo naplněno snahami jednotlivců o činnou účast. Tyto snahy vyústily v konstituci Sacrosanctum Concilium. A. Adam krásně popisuje tuto událost:

*„Dozrál čas pro zásadní a všeobecnou reformu liturgie. Došlo k ní rychleji, než se předpokládalo – díky neočekávanému ohlášení všeobecného koncilu Janem XXIII. 25. ledna 1959 i díky způsobu, jak tento koncil v duchu svobody a v čestném zápolení usiloval o nejlepší řešení. Nejen pro dějiny liturgie, ale také pro život celé církve se stal historickou událostí 4. prosince 1963.“*³⁸ Tímto krokem se obnova liturgie stala záležitostí celé církve a to byla zásadní změna od období liturgického hnutí, které se týkalo především jednotlivců. Přestože, jak bylo výše uvedeno, byly sice provedeny liturgické reformy Piem XII., nebyla zde jasná spolupráce s celým episkopátem.

³⁵ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 106 – 108

³⁶ Osoby typu Parsch, Beauduin nebo Guardini

³⁷ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 99. – 108

³⁸ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 61.-62.

Konstituce splňuje všechny požadavky předchozího liturgického hnutí, ale dokonce je v mnohém překračuje. Tak vrací lidu jeho účast na liturgii, nabízí věřícím nebývalé možnosti k plnějšímu prožívání liturgie, povoluje koncelebraci, přijímání z kalicha a lidovou řeč. Větší pozornost je zaměřena také na četbu Písma svatého; zavádí jeho četbu i tam, kde se dosud nekonala (svátosti) a doporučuje nový typ samostatné bohoslužby slova.

Největším pozitivem konstituce Sacrosanctum Concilium je to, že odstranila překážku, která bránila aktivnímu slavení liturgie věřícím. Bohoslužby vykonávané před liturgickou reformou způsobovaly dvoukolejnost, jednak soukromá zbožnost lidu a na druhou stranu zklerikalizování liturgie.

Když se synodální otcové zamýšleli nad tématem „*actuosa participatio*“ věřících na posvátném obřadu, upozornili na to, že nelze očekávat aktivní účast na eucharistické liturgii, když se k ní přistupuje povrchně bez předchozího zkoumání vlastního života. K dosažení vnitřní dispozice napomáhají například usebranost a mlčení (aspoň chvíli před začátkem liturgie), půst a jeli to nutné tak svátost zpovědi. Pokud máme srdce smířené s Bohem jsme uschopněni k činné účasti. Proto je potřeba, abychom si stále připomínali, že „*actuosa participatio*“ se nedá uskutečnit bez aktivní účasti na církevním životě v jeho celku, což zahrnuje i misijní snahu vnášet Kristovu lásku do společnosti. Plná účast na eucharistii pak nepochybně spočívá v tom, že věřící přijme Tělo Páně.

Konstituce Sacrosanctum Concilium patří bezesporu k nejdůležitějším dekretům druhého vatikánského koncilu. Domnívám se, že je velmi důležité, aby ty principy, které k obnově liturgie vyslovila, jednoznačně směřovaly k vyvození praktických důsledků, které můžeme při liturgii pociťovat dodnes. Tato obnova liturgie je největší reforma liturgie, jakou kdy vůbec nějaká křesťanská církev provedla z vlastní vůle při zachování podstaty své tradice.³⁹

³⁹ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 110. – 111.

2.2.5.1 Teologické zásady konstituce o liturgii Sacrosanctum Concilium

Konstituce Sacrosanctum Concilium má sedm kapitol a celkem 130 článků. Obsah této konstituce není zaměřen jen na praktické normy, které mají napomoci k obnově liturgie, ale velmi důrazně cílí na základy teologie liturgie. V konstituci je znatelný záměr, aby si kněží a laici bytostně uvědomili, že bez hlubšího poznání podstaty a ceny liturgie nejsou možné vnější liturgické reformy.

J. Bradáč zmiňuje, že v konstituci SC se uplatňují čtyři zásady teologie liturgie:

1. Liturgie je uskutečnění kněžského působení Krista ve dvojím směru: přivlastňuje spásu a oslavuje Boha (čl. 7.).

Tento bod nám říká, že liturgie není pouhým kultem, nějakou zevní veřejnou bohoslužbou církve, ale také posvěcením člověka. Máme si uvědomit, že při liturgii dochází k dialogu mezi Bohem a člověkem: Bůh sestupuje k člověku se svátostmi a člověk vystupuje k Bohu modlitbou a obětí. Liturgie má ve svém středu Krista, který je Pánem a dárce života. Liturgie je slavením Kristova velikonočního tajemství, skrze které je On stále přítomen ve své církvi, jež v Duchu svatém vzdává pravý kult Otci (SC 7).

2. Liturgie je posvátné dění a činem celé církve (čl. 7,26)

V tomto druhém bodu si máme uvědomit, že Kristovo kněžství náleží nejen kněžím, ale i věřícím, kteří v liturgii právě své obecné kněžství uplatňují vrcholným způsobem. Liturgie je společným dílem kněze i lidu a nelze lidu přisuzovat jen soukromou účast na ní nebo jej z účasti vyřadit.

Církev je svátostí jednoty, proto liturgická činnost patří celému Kristovu tělu (SC 26), a proto společné slavení má přednost před individuálním pojetím liturgie.

3. Liturgie se koná pod vnímatelnými znameními, které mají být ze své povahy poznatelné, aby vědomě, zbožně a činně byly slaveny (čl. 7,11,21,33,59)

Tento bod nám říká, že je-li liturgie výkonem Kristova kněžství, patří k její podstatě vnímatelná posvátná znamení, bez nichž by se kněžství Kristovo nemohlo uplatnit. Aby tato znamení pro nás byla užitkem, musíme je přijímat s opravdovou vírou.

Zde je myšleno především Boží slovo, které se vyskytuje ve všech liturgických slavnostech. Koncil zdůraznil vlastní účinnost Božího slova, které chápe ve vztahu ke Kristu: Kristus je přítomen v Božím slově (SC 7) a je to On, kdo zvěstuje své evangelium (SC 33).

4. Liturgie je pramen a vrcholem činnosti církve (čl. 10)

Nesmíme také zapomenout na to, že liturgie vybízí k víře, k zachování přikázání, ke všem skutkům lásky a apoštolátu a současně to konat nadpřirozenou milostí. Liturgie je vrchol činnosti církve, protože celý apoštolát ústí v slavení eucharistie a v Boží chválu.⁴⁰

K tomuto čtvrtému bodu M. Augé doplňuje: „*Na vztahy mezi křesťanským duchovním životem a liturgií můžeme aplikovat to, o čem hovoří SC v čl. 10: 'Přesto však je liturgie vrchol, k němuž směřuje činnost církve, a zároveň zdroj, z něhož vyvěrá veškerá její síla.'*”⁴¹ Článek SC 10 je zakončený slovy “*Z liturgie tedy, především z eucharistie, jako ze zdroje do nás proudí milost; liturgií se neúčinněji uskutečňuje v Kristu posvěcení člověka a oslava Boha, a právě k tomuto cíli je zaměřeno všechno ostatní působení církve.*”⁴² Z těchto slov je patrné, že liturgie ve své konkrétní skutečnosti je vrcholem i pramenem života Církve, i když to neplatí stejným způsobem pro každou její část, ale výslovně pro eucharistii. Protože eucharistické tajemství je samým jádrem liturgie, bez níž by křesťanská liturgie teologicky ztratila smysl.

2.1.6 Zhodnocení konstituce Sacrosanctum Concilium

Tyto četné změny věřící uvítali, protože cítili, že to přinese opravdová zlepšení pro jejich účast na slavení liturgie. Ochtově se snažili tyto změny realizovat ve svých farnostech. Na druhou stranu tyto změny s sebou přinesly také kritické hlasy a odpor. Jednak ze strany, která je označována jako progresisté. Ti vnímali reformu jako nedostatečnou a tak se domnívali, že je oprávněné činit další svévolné změny. Druhou skupinou jsou tzv. konzervativci, kteří považují takřka každou reformu za zradu tradice a za

⁴⁰ Srov. BRADÁČ J., *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Str. 111. – 114.

⁴¹ AUGÉ, M. *Liturgická spritualita*. Str. 92.

⁴² Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 10

neštěstí. Kritika se zejména rozhořela, když se liturgie otevřela lidovému jazyku (srov. skupiny „Una voce“⁴³).⁴⁴

Každopádně odkaz této konstituce je pro celou církev a pro aktivní slavení liturgie nesmírně důležité. Věřící se mají poučit Božím slovem a posilnit hostinou těla Páně a vzdávat díky Bohu. Mají přinášet neposkvrněný obětní dar nejen rukama kněze, ale i spolu s ním, a tím se mají učit obětovat sami sebe. Prostřednictvím Krista mají den ze dne dorůstat k dokonalejší jednotě s Bohem i mezi sebou, aby nakonec byl Bůh všechno ve všem.

Konstituce vychází z křesťanského charakteru věřících – všeobecné kněžství, na základě kterého je požadována aktivní účast na liturgickém slavení (SC 14). Konstituce zdůrazňuje a často mluví o plné, vědomé a aktivní účasti při liturgii. Je to zejména z toho důvodu, že věřící mají mít opravdového křesťanského ducha, kterého získají nejen životem v církvi, ale prožíváním skutečnosti církve v jejím maximálním vrcholu – liturgii.

Církev chce, aby křesťané nebyli na mši svaté jako němí diváci, ale podíleli se na ní uvědoměle, zbožně a činně. Požadavek činné účasti připomíná, že se máme všichni podílet na společných modlitbách, zpěvu, úkonech, a kromě těchto společných úkonů máme se podílet ještě speciálním způsobem podle svých schopností: hudebníci hudbou, zpěváci zpěvem, jiní jako lektori, ministranti, kostelníci, technici a tak dále.

⁴³ Una Voce (Latinský výraz pro „jedním hlasem“, z předmluvy k římskému kánonu) je Mezinárodní federace katolických laických organizací připojených k tridentské mši .

Una Voce byl založen 19. prosince 1964 v Paříži. Zakladatelem byl Georges Cerbelaud-Salagnac za účelem podpory tridentské mše z Pre-Vatikán II Missale Romanum (1962). Tato organizace tvrdí, že zatímco druhý vatikánský koncil představil lidové liturgie, tak to není to co by mělo být základem latinské mše (katolické). Naopak by měly být zachovány pravidelné bohoslužby ve všední dny a také nedělní bohoslužby. Tato organizace také usiluje o podporu Latinské gregoriánský chorál , posvátné polyfonie a posvátné umění.

⁴⁴ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 66.

3. Důležitost jazyka a hudby v činné účasti

3.1 Liturgický jazyk

3.1.1 Důležitost jazyka v lidské komunikaci

Jazyk je nejdůležitějším komunikačním prostředkem, jeho bohatost je výsledkem dlouhého vývoje. Lidé se mohou také dorozumívat i jinými způsoby než jazykem, např. posunky, gesty, výrazem tváře, zvukovými nebo světelnými signály atd.

Jazyk je nejčastěji definován jako: „Nejdokonalejší a nejužívanější prostředek lidského dorozumívání (komunikace). Jazykověda (lingvistika), jíž je jazyk předmětem vědeckého zkoumání, vymezila již v minulém století tři základní významy pojmu jazyk:

- jazyk ve smyslu langue [láng], tj. jazyk jako systém znaků použitelných pro jazykovou komunikaci,
- jazyk ve smyslu parole [parol], tj. jazyk jako praktické jazykové komunikáty (projevy, promluvy), jimiž vyjadřujeme své postoje k okolí,
- jazyk ve smyslu langage [langáž], tj. jazyk jako lidská schopnost zvládnutí systému znaků v praktických promluvách (tedy spojování langue + parole).“⁴⁵

Důležitost jazyka pro lidskou komunikaci se samozřejmě promítá také v oblasti liturgie.

M. Augé ve své knize Liturgická spritualita píše: „*Problematikou řeči, resp. jazykového stylu liturgie nacházíme v antropologickém kontextu a ve vnímání liturgie jako komunikační činnosti. Komunikace se podaří tehdy, když to, co se nachází ve vnitřní skutečnosti jedné osoby – pomocí řeči -, začne se zpřítomňovat ve vnitřním prostoru jiné osoby. V této činnosti je potřebné klást důraz na všechny rozměry komunikace – odesílatel, příjemce a poselství.*“⁴⁶

Když se zamyslíme nad liturgickým slavením, jistě vnímáme, že zde můžeme rozlišovat různorodé formy pro vyjádření naší víry. Obdobně jako v běžné komunikaci, tak i pro vyjádření vlastní víry používáme gesta, symboly, ale především hlasové vyjád-

⁴⁵ Srov. HUBÁČEK, J. *Čeština pro učitele*, Str. 13.

⁴⁶ AUGÉ, M. *Liturgická spritualita*. .Str.55

ření, mluvení a zpěv. Všechny tyto formy se vzájemně se prolínají a doplňují. Tomuto splynutí se říká liturgická řeč. M. Augé k tomu dodává: „*Liturgická řeč (slova a gesta) je více performativní než informativní. Můžeme říci, že liturgická řeč – jako performativní – směřuje k tomu, aby rozvinul nějakou činnost (např. chválu, dík, prosbu), a uskutečňuje to, co vyjadřuje, přičemž své účastníky zavazuje k určitému životnímu postoji. Poukázání na antropologické úrovni na účinnost řeči může tedy pomoci k pochopení toho, jak v jádře liturgického slavení řeč (tj. slova a gesta) realizují to, co znamená.*“⁴⁷

3.1.2 Od latiny k lidovým jazykům

3.1.2.1 Liturgický jazyk od počátku až do Druhého vatikánského koncilu

Latina byla dlouhou dobu liturgickým jazykem. V západní liturgii lze rozlišovat dva základní typy: severoafrickou-římskou a galskou. V severoafrické liturgii byla liturgickým jazykem zřejmě od samého počátku právě latina. Na rozdíl od Říma, kde řečtina musela uvolnit latině místo až během 4. století⁴⁸

Zajímavým mezníkem pro liturgický jazyk byl tridentský koncil, který sice uznal velkou katechetickou prospěšnost obsaženou ve slavení mše, ale nedokázal z toho vyvodit všechny důsledky pro život a jeho potřeby. Mnozí již tehdy žádali, aby bylo dovoleno používat lidového jazyka při konání eucharistické oběti⁴⁹. Liturgickým jazykem zůstala i nadále latina. Pro většinu prostého lidu tedy zůstala účast na liturgii nesrozumitelná. Přece jen ale k určitému posunu dochází, díky tomu, že byl brán na lidi ohled alespoň při kázání. Tridentický koncil vyzývá, aby se při mši často vykládala čtení a něco z tajemství eucharistie, zejména o nedělích a svátcích.

K významnému posunu dochází v období „Liturgického hnutí“. V roce 1884 berounský mnich Anselm Schotte⁵⁰ přeložil misál do němčiny a tím připravil prostor pro možnost dalších překladů liturgických textů do národních jazyků.

V prvních letech liturgického hnutí se usilovalo o aktivní účast věřících při stávající tridentské liturgii. Kolem poloviny dvacátého století se stále více ukazuje, že li-

⁴⁷ AUGÉ, M. *Liturgická spiritualita*. .Str.55

⁴⁸ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 39.

⁴⁹ Srov. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVATOSTI, *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*. (11)

⁵⁰ Srov. ADAM, A. *Liturgika*. Str. 54.

turgie potřebuje zásadní reformu a obnovu: „*Její počátkem byl už nový latinský překlad žalmů, který dal zveřejnit v roce 1945 Pius XII. (Psalterium Pianum). Přibližně ve stejném období schválil Řím řadu národních rituálů s rostoucím užíváním národních jazyků (zvláštní pozornost si získal německý rituál z roku 1950 pod názvem „Collectio rituum“).*“⁵¹

Otázka, zda ponechat jako liturgický jazyk latinu, nebo uskutečnit přechod k lidovým jazykům byla velice složitá. Na jednu stranu byl požadavek pro zachování latinské tradice katolické církve, která měla své nesporné výhody: jednota liturgického jazyka, posvátnost, významová přesnost, technická dokonalost jazyka v rovině liturgické i právní, rituální význam, vztah k tradici slavení. Na straně druhé nepochopitelnost latiny pro věřící měla za následek neproniknutí do slavených tajemství, čímž se neříká, že jazyk je rozhodující pro vnímání slaveného Mystéria.

Tak jako existují teologické důvody pro latinu, tak existují i pro lidový jazyk, jež lépe odráží teologickou, spirituální a antropologickou skutečnost dnešního člověka.

Pavel VI. v kontextu této diskuse parafrázoval slova sv. Augustina, když řekl: „Je lépe, když nás budou kárat učenci, než aby liturgie zůstala nepochopitelnou pro lid.“

3.1.2.2 Přechod z latiny k lidovým jazykům po druhém vatikánském koncilu

Lidový jazyk v liturgii je nutným předpokladem k aktivní účasti

Na Druhém vatikánském koncilu se jednalo o míru v omezení latiny při liturgii a o snahu dát prostor užitím lidového jazyka. Snad nikdo v té době nepopíral oprávněnost a účinnost posvátných obřadů konaných latinským jazykem, a tak koncil dospěl k tomu, že nezřídka používání národního jazyka může být velmi užitečné pro lid a dal v omezené míře souhlas k jeho zavedení.⁵²

Už toto byl velmi zásadní krok, který vyvolal velkou reakci jak o tom hovoří Všeobecné pokyny k římskému misálu: „*Vroucí odezva, s jakou toto usnesení bylo všude přijato, měla za následek, že pod vedením biskupů a samotného Apoštolského stolce*

⁵¹ ADAM, A. *Liturgika*. Str. 59.

⁵² K užívání lidového jazyka v plné míře dala souhlas teprve později Rada pro uskutečňování reformy podle SC.

bylo všeobecně dovoleno konat liturgii v jazyce lidu, který se účastní jejího slavení, aby se tak lépe chápal obsah toho, co se slaví.“⁵³

R. F. Taft doplňuje: „*To, co chtěly podnítit reformy Druhého vatikánského koncilu, byl návrat liturgie lidu. Lidové jazyky byly prvním nejdůležitějším krokem.*“⁵⁴

Jak je patrné z předchozího textu, konstituce nevnímala lidový jazyk jako nástupce latiny, ale spíše jako doplnění bohaté latinské tradice. Uvědomovala si, že překladem do lidového jazyka nesmí dojít k ochuzení bohatství liturgie, ale má sloužit k usnadnění rozhovoru s Bohem. Konstituce žádá, aby lid znal latinské mešní zpěvy, jakožto i latinské mešní odpovědi pro různá mezinárodní liturgická shromáždění, jež jsou sjednocena společně pronášenou modlitbou, zpěvem a aklamacemi. Sám Pavel VI. chtěl, aby byla latina zachována. Uvažovalo se o bilingvních misálech, vědělo se také, že překlad, jakkoliv dokonalý, nemůže významově vyjádřit pestrost originálního latinského textu. Koncilní konstituce k lidovému jazyku říká: „*V latinských obřadech ať je zachováno užívání latinského jazyka.*“⁵⁵ a dále „*je třeba dbát na to, aby věřící dovedli spolu recitovat nebo zpívat také latinsky části mešního řádu pro ně určené.*“⁵⁶

I když pokoncilní misál byl vydán v latině, záhy byl přeložen do národních jazyků.

Několik let se pracovalo na novém misále, a přestože se stále vedla diskuze o liturgickém jazyku, nakonec vše vyústilo v opuštění latiny. Římský misál, který se dnes používá při našich bohoslužbách, je přeložen do mateřského jazyka. Latina tedy postupem času prakticky z liturgického života vymizela.

Přechod z latiny do lidových jazyků probíhal postupně. Během tří let komise připravila latinské texty k překladům do národních jazyků – podzim 1968 a celý následující rok 1969 byl ve znamení překladů z latiny do národních jazyků. S vydáním apoštolské konstituce *Missale Romanum* papež Pavel VI. promulguje 3. dubna 1969 nový Misál. Tím je dán vzor pro ostatní liturgické knihy a příklad nové pokoncilní knihy pro jednotlivé překlady. S překladem se pospíchalo, protože 30. listopadu 1969 se již měla slavit pokoncilní mše podle nových národních misálů (pracovních variant) schválených kongregací.

⁵³ Dokumenty Svatého stolce, Všeobecné pokyny k římskému misálu (Editio typica terbia 2002) [online] Praha. Tiskové středisko České biskupské konference. Posl. úpravy 28.10.2005 [cit. 2013-01-12]. Dostupné z <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/> (12)

⁵⁴ TAFT, R. F. *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu*. Str. 324

⁵⁵ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 36

⁵⁶ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 54

Biskupská konference je odpovědná za kvalitu přeložených textů. „*Biskupské konference mají věnovat svědomitou péči přípravě textů, aby i při zachování povahy každého jazyka byl plně a věrně vyjádřen smysl původních textů latinských. Při této práci je třeba postupovat s ohledem na různé literární druhy textů užívaných ve mši, jako jsou předsednické modlitby, antifony, aklamace, odpovědi, přímluvné modlitby apod.*“⁵⁷ Jedině tak může národní jazyk odpovídat chápání věřících, veřejnému přednesu a zároveň zachovávat to, co je vlastní různým způsobům vyjadřování použitým v biblických knihách.

3.1.3 České překlady

Naše země je bezesporu ovlivněna cyrilometodějskou tradicí slovanské bohoslužby: „*V českých zemích má úsilí o liturgickou obrodu poměrně dlouhou tradici a jeden specifický rys – důraz na národní jazyk (s kořeny v cyrilometodějské slovanské bohoslužbě a v časném uplatnění lidové duchovní písně v liturgii, a to jak v prostředí utrakvistů⁵⁸ a Českých bratří, tak katolíků). Již v roce 1848 byly vysloveny požadavky duchovenstva revidovat liturgické knihy, zavést lidový jazyk a vychovávat lid k vnitřní účasti. Bohoslužbu v domácím jazyce požadoval jak sjezd katolické Moderny⁵⁹ roku 1906, tak Jednota katolického duchovenstva⁶⁰ 1918.*“⁶¹ Z této citace je patrné, že požadavek liturgického jazyka se ozýval u nás pokaždé, když náš národ prožíval nějaký otřes nebo krizi.

V předchozím textu A. Adam zmiňuje katolickou Modernu. Ta hrála v českých zemích důležitou roli. Mimo jiné se snažila hájit dědictví věrozvěstů Cyrila a Metoděje a žádala zavádění slovanského jazyka do bohoslužby.

⁵⁷ Dokumenty Svatého stolce, Všeobecné pokyny k římskému misálu (Editio typica tercia 2002) [online] Praha. Tiskové středisko České biskupské konference. Posl. úpravy 28.10.2005 [cit. 2013-01-12]. Dostupné z <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/> (392)

⁵⁸ Utrakvismus - Kališnictví – souhrn náboženských představ a liturgických zvláštností umírněného husitství od 15. do začátku 17. století Utrakvismus vycházel z demokratizačního požadavku zrovnoprávnění řadových křesťanů s duchovními přijímáním večeře Páně podobou (sub utraque specie), tj. chleba i vína, symbolizujících Kristovo tělo a krev. Přijímání z kalicha se stalo ústředním bodem utrakvistické liturgie a až do povolení kalicha papežskou kurií roku 1564 sblížovalo utrakvismus s dalšími reformačními proudy, které se radikálně rozešly s katolickou církví

⁵⁹ Katolická moderna bylo české katolické literární hnutí, které vydávalo časopis Nový život. Z prozaiků Katolické moderny je nejvýznamnější Jindřich Šimon Baar.

⁶⁰ Jednota katolického duchovenstva československého a stala se fakticky hlavním reprezentantem katolického kléru v českých zemích, vyjadřujíc svou podporu nově vzniklému státu.

⁶¹ ADAM, A. *Liturgika*. Str. 59.

Když byl dán po II. vatikánském koncilu souhlas k užívání lidového jazyka, tak se i u nás muselo reagovat na nebezpečí spojená s překladem latinských textů do češtiny. Při překladu bylo potřeba respektovat slovo, kterým autor chce vyjádřit danou myšlenku. Problematická je základní otázka – způsob jakým se provádí překlad a jeho aplikace. Každý překladatel má základní povinnost – učinit text jasným. Proto prezentuje ne text, ale své pochopení původního textu.

Výsledná podoba překladů následně podléhá konečnému schválení Svatého stolce.

Biskupským konferencím přísluší především připravit a schválit vydání tohoto misálu v příslušných národních jazycích, aby po předchozím přezkoumání Apoštolským stolicem byl používán v oblastech, jichž se to týká.⁶²

Užívání lidového jazyka v liturgii poskytlo církvi novou možnost hlásání evangelia. Díky tomu, že lidé rozuměli liturgickým textům, vznikla snaha přiblížit lidu liturgii a pokusit se je do ní vtáhnout a zajistit jejich aktivní účast.

⁶² Srov. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVATOSTI, Všeobecné pokyny k Římskému misálu. Čl. 389

3.2 Hudba a zpěv v liturgii

Hudba a zpěv hrají v lidském životě důležitou roli, protože působí na city člověka. Zpěv je spjatý se samou podstatou lidské přirozenosti. Je spontánním projevem radosti. Platón o hudbě říká: „Hudba a rytmus nacházejí cestu k nejskrytějším místům duše“. Tato vzácná moc hudby a zpěvu se projevuje také při liturgii. Dlouhou dobu zajišťoval aktivní účast při liturgii právě jen zpěv. Zpěv i nadále zůstává stále živým pokladem tradice církve.

Benedikt XVI. krásně vyzdvihuje důležitost zpěvu: „*Při dialogu s Bohem se probouzejí v člověku ty oblasti jeho existence, které se sami stávají zpěvem.*“⁶³

Výrazy „*musica sacra*“ („posvátná hudba“), se v římských dokumentech užívá převážně v obecném významu zahrnujícím jak vokální, tak instrumentální hudbu; v českých překladech znamená totéž co církevní hudba. V instrukci *Musicam sacram* z roku 1967 je tento citát: „*Pod pojem církevní hudby zahrnujeme: gregoriánský chorál, starou i moderní církevní polyfonii různých druhů, církevní hudbu pro varhany a pro jiné přípustné nástroje a lidový duchovní zpěv liturgický i mimoliturgický.*“⁶⁴

Ratzinger uvádí základní vlastnosti liturgické hudby: „

- 1) *používá slova inspirovaná Písmem či liturgickými texty,*
- 2) *modlitba i zpěv překračuje pouhá slova; hudba musí pozvedat k duchovním skutečnostem,*
- 3) *liturgická hudba vede člověka na účasti zpěvu andělů; každé skutečné umění se podílí na Boží kráse a zcela zvláště to platí o umění liturgickém.*“⁶⁵

3.2.1 Historický přehled

Ve Starém zákoně se vyskytují okamžiky, kdy boží lid chválil svého Hospodina zpěvem. O velikonoční vigílii se mimo jiné čte text o přechodu Rudého moře izraelity, který naznačuje, jaký měl zpěv nesmírnou důležitost v životě Izraelitů: „*Tehdy zpíval Mojžíš a synové Izraele Hospodinu tuto píseň.*“⁶⁶

⁶³ Benedikt XVI. *Duch liturgie*. Str. 119

⁶⁴ POSVÁTANÁ KONGREGACE OBŘADŮ, *O hudbě v posvátné liturgii (Musicam sacram)* [online] [cit. 2013-03-10]. Dostupné z http://www.sdh.cz/sdh_html/archiv/mus-sac.htm, 4.b

⁶⁵ RATZINGER, J. *Duch liturgie*. Str. 205

⁶⁶ Bible - ČEP: Exodus 15,1

Zvláštního významu nabyl gregoriánský chorál. Podle tradice již lze sledovat až do 8. století, sebral údajně papež Řehoř I. (590-604) všechny melodie zpívané při mši a při hodinkách na papežském dvoře a nově je uspořádal. Až z jeho doby nejspíš pochází i římská schola cantorum, která podstatnou měrou ovlivnila západní zpěv. S šířením římské liturgie se stále více přejímal i tento římský chorál. Gregoriánský chorál církev považuje za vlastní zpěv římské liturgie a patří mu při liturgických úkonech čelní místo.

Od poloviny 9. století se severně od Alp rozvíjel také vícehlasý církevní zpěv - diafonie, původně zvaná též organum, úzce spojená s rozvíjejícím se notovým písmem - neumami⁶⁷.

Česká lidová duchovní píseň má tradici snad ještě bohatší než německá. Již na počátku 15. století existoval větší počet lidových písní, neboť pražská synoda roku 1406 se snažila rozkvět této formy zbožnosti usměrnit povolením pouze čtveřice starých písní: „Hospodine pomiluj ny“ (nejstarší, asi z 10. století, složená v české církevní slovanštině, zpívaná dodnes, byť většinou s mladším nápěvem), „Svatý Václave“ (asi z 12. století), „Buóh všemohúcí a Jezu Kriste štedrý kněže“ (obě asi ze 14. století).

Tridentský koncil (1545-1563) se především zaměřil ve svých usneseních o církevní hudbě na odstranění nešvarů. Z kostelů požadoval vymýtit všechny druhy hudby, které k varhanní hře nebo zpěvu přidávají "něco rozpuštěného nebo nečistého".

Proměnu stylu v baroku lze charakterizovat termínem koncertní církevní hudby, kterou připravila už "benátská škola": více sborovost střídání sboru a sólistů zavádění instrumentálních partů. Stále se držela při životě původní polyfonie, ale objevují se i nové projevy v hudbě "stile moderno"⁶⁸

Francouzskou revolucí a sekularizací se probouzejí nespělé pokusy o reformu církevní hudby ve smyslu větší blízkosti k liturgii. Ve druhé polovině století je oživil svými snahami opat Guéranger (gregoriánský chorál). Pius X. v novém zákoníku církevní hudby označuje chrámovou hudbu za nutnou součást slavnostní liturgie.

Ve druhé polovině 19. století se stavěl proti mším s lidovým zpěvem cecilianismus⁶⁹. Ten intenzivně podporoval tehdejší rostoucí centralistickou tendenci Říma ve všech liturgických otázkách. Ve 20. století pak především v souvislosti s liturgickým

⁶⁷ Neumy - středověké notové písmo. Skládalo se z bodů a čar, neurčovalo výšku ani délku tónů, naznačovalo jen změnu výšky, tj. stoupání, klesání melodie nebo setrvávání na jednom tónu. Neumami byl notován především církevní zpěv.

⁶⁸ V baroku vedle sebe existovaly dva styly: 1.) stile antico (polyfonie) 2.) stile moderno (koncertní styl)

⁶⁹ Cecilianismus - reformní hnutí 19. stol. v katolické chrámové hudbě, usilující o návrat církevní hudby ke gregoriánskému chorálu a k vokální polyfonii.

hnutím dochází k silným kontroverzím o lidovou duchovní píseň v tzv. "německé slavné mši" a zpívaných mších různého zaměření. Po Druhém vatikánském koncilu sehrávají významnou roli na poli rozvoje katolické lidové duchovní písně jednotné kancionály.⁷⁰

Druhý vatikánský koncil věnoval tématu duchovní hudby samostatnou kapitolu SC (VI). Římská liturgická rada spolu s Kongregací ritů uveřejnily 5. března 1967 Instrukci o hudbě v liturgii (IHL), která si klade za úkol konkretizovat závěry SC a osvětlovat sporné otázky.

Hudba je prostředníkem tam, kde lidská slova a úvahy nestačí. Karl Rahner k tomu dodává: „*Pane, jak bezradný jsem, když mluvím k Tobě o Tobě!*“⁷¹ „Kdo zpívá, dvakrát se modlí“, je známý výrok svatého Augustina.

3.2.2 Důležitost zpěvu a hudby v liturgii

Když se farní obec shromažďuje na bohoslužbě, realizuje se její společné konání různým způsobem, ale hudba a zpěv zauímají mimořádné místo. Jejich úlohou je spolupůsobit při všech formách zvěstování.

Jak je tedy patrné, hudba a zpěv mají v rámci bohoslužby své mimořádné místo a nesmírnou důležitost. K. Richter se k tomu vyjadřuje takto: „*Hudba a zpěv nejsou pro bohoslužebné shromáždění ničím okrajovým, nýbrž podstatnou součástí liturgie samé. A stejně tak jako celé liturgické shromáždění má svůj vlastní účel a vlastní funkci, má je i každá jednotlivá část – každá modlitba a každý úkon. Takže vstupní zpěv je něco jiného než mezizpěv, a ten zas něco jiného než závěrečná píseň.*“⁷²

Hudba a zpěv mají při liturgii služební charakter. Je potřeba je do liturgie vhodným způsobem začlenit, nikoli je omezovat. „*Zcela mimořádný je význam kantilace, tedy zpívaný přednes oficiálních modliteb celebrantových, přímluv ale také i Otčenáše. Ta umožňuje hlubší prožitek a větší slavnostnost liturgie.*“⁷³

⁷⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgika*. Str. 114. – 119.

⁷¹ Rahner, K., *Slova do mlčení*. Str. 10

⁷² RICHTER K., *Liturgie a život*. Str. 55.

⁷³ ADAM, A., *Liturgika*. Str. 120 – 121

3.2.3 Nástroje používané v liturgii

Samotné Písmo svaté vypočítává hudební nástroje, které jsou vhodné pro oslavu Boží v dané kulturně historické podmíněnosti. O hraní je dokonce hovořeno jako o činnosti moudrosti před Boží tváří: „*Prozpěvujte žalmy, bijte v buben, hrejte na líbeznou citaru a harfu, při novoluní zatrubte na polnice, při úplňku v den našeho svátku.*“⁷⁴ Nebo jinde: „*Zpívejte mu novou píseň, hrejte dobře za hlaholu polnic.*“⁷⁵ Jak je z biblických veršů patrné, ve starozákonní době se hojně užívaly hudební nástroje např. bicí, strunné, dechové nástroje apod. Hra na tyto nástroje byla zpravidla doprovázená zpěvem. V Novém zákoně se nenachází žádná zmínka, že by křesťané v liturgii užívali hudební nástroje.

Ptáme-li se po smyslu a původu hudebních doprovodů a nástrojů v liturgii, které postupně do pozadí zatlačili Gregoriánský chorál, pak jsou nejobvyklejším hudebním nástrojem používaným v kostele bezesporu varhany⁷⁶. Varhany jsou „nebeský“ nástroj, který se masivněji objevuje v době barokní, kde symbolizují jednak obraz kulturního prostředí a obliby klávesových nástrojů mezi intelektuální a společenskou elitou, a jednak především představu o nebi. Tomuto faktu odpovídá i stavba barokních kostelů, kde záměrem stavitele bylo vytvořit obraz nebe, čemuž jsou podřízeny jednotlivé architektonické prvky. Do této koncepce barokního člověka se varhany jako důstojný, vážný a současně dostatečně slavnostní (a také hlasitý) nástroj hodil dokonale.

O varhanách v církevní hudbě píše D. Schubert: „*Varhany jsou v 16. stol. již tak rozšířeny, že se v kostelech měst s nimi musí všude počítat. Přesto však i na Západě dodnes existují kostely, v nichž nikdy nebyly instalovány varhany. V bohoslužbě varhany nejprve zastupovaly chór. Varhaník hrál části jak z ordinaria tak i z proprií. V zemích reformace přistupují varhanní věty k formám kostelních písní.*“⁷⁷ a také „*Vedle vokální hudby existuje oblast instrumentální hudby, která používá způsoby zpěvu, s úmyslem, aby je posluchač rozpoznal a zároveň tak poslouchal text původně s nimi spojený. To je případ všech cantus firmus – v úpravě pro varhany („varhanní chorál“ a některé jiné formy), ale též u muzicírování souborů plechových dechových nástrojů a jiných skupin*

⁷⁴ Bible - ČEP: Žalm 81,3

⁷⁵ Bible – ČEP: Žalm 33,3

⁷⁶ Varhany sloužily především k doprovázení vokálních skladeb, ale používaly se i samostatně: nešlo sice o varhanní kompozice, ale o reprodukování liturgických melodií. Reprodukce mohla být jednohlasá nebo vícehlasá..

⁷⁷ SCHUBERT D., *Kirchenmusik. Theologische Realenzyklopädie*. (čerpáno z překladu Z.Demela). Odstavce 2.11

nebo jednotlivých instrumentalistů.“⁷⁸ Aktuálně se můžeme v kostele při liturgii setkat i s ostatními nástroji dechovými a klávesovými, s bicími a také sólový zpěv.

3.2.4 Hudba po druhém vatikánském koncilu

Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium o liturgické hudbě říká: „*Bude tím posvátnější, čím těsněji bude spjatá s liturgickým děním, ať vroucnějším vyjádřením modlitby nebo sjednocením srdcí, ať tím, že posvátných obřadům dodá slavnostnější ráz. Přitom církev schvaluje všechny formy pravého umění, pokud mají náležitě vlastnosti, a přijímá je do liturgie*“⁷⁹

Jak již bylo zmíněno, hudba umožňuje při bohoslužbě díky svému symbolickému charakteru posílení aktivní účasti věřících a zvyšuje duševní kondici, která člověka uschopňuje k přijetí Božího slova a svátostné milosti. Hudba objasňuje Kristovo tajemství, podporuje vědomí společenství a komunikaci věřících a propůjčuje bohoslužbě přiměřenou slavnostnost.⁸⁰

Druhý vatikánský koncil charakterizuje liturgickou hudbu a zpěv jako velice nutnou součást liturgie. Je tak sama liturgií.

Adolf Adam o liturgické hudbě po Druhém vatikánském koncilu píše: „*Zavádění lidového jazyka do liturgie znamenalo počátek obtížného procesu proměny a přizpůsobování v oblasti liturgické hudby, procesu obtížného zejména v zemích, které vedle gregoriánského chorálu⁸¹ znaly pouze polyfonní latinský sborový zpěv. Pouhou aplikací latinských melodií na texty v národním jazyce se situace obecně zlepšila jen málo, i když, se tu a tam může něco takového podařit. Takže i zde platí konstatování Instrukce o překladu liturgických textů, že totiž bude rozhodně nezbytná nová tvorba. To ovšem vyžaduje čas a mnoho trpělivosti ze strany věřících. Skladby nelze vydupat ze země, a už vůbec ne skladby dobré, ani nelze přikázat, aby se zpívalo s nadšením. Dej Bůh, aby pro nás byly brzy vytvořeny a nám nabídnuty takové skladby, které věřící lid osloví způsobem moderním, živým a inspirujícím k vlastnímu vyjádření, aby hlasy věřících neumlkaly, nýbrž už při pozemské bohoslužbě dávaly zaznívat něčemu z nebeského jásotu,*

⁷⁸ SCHUBERT D., *Kirchenmusik. Theologische Realenzyklopädie*. (čerpáno z překladu Z.Demela). Odstavec 1.2

⁷⁹ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 112

⁸⁰ Srov. ADAM, A., *Liturgika*. Str. 120.

⁸¹ V bohoslužbě sloužené latinsky patří první místo gregoriánskému chorálu. Koncil jej považuje "za zpěv vlastní římské liturgie" (SC 116).

k němuž pozemskou poutí spějeme a jež si nedokážeme bez hudby a zpěvu představit. “

82

3.2.5 Populární hudba a církevní dokumenty

V kapitole 4.2 a 4.3 se zamýšlím nad bohoslužbami s dětmi a mládeží. V těchto bohoslužbách má velkou důležitost právě hudba a zpěv, protože přibližují dětem a mladým lidem tajemství liturgie. O tom, zda populární hudba a elektronické nástroje patří do kostela, nebo ne, se stále vedou diskuse. Podívejme se, co se o druhých použité hudby hovoří s Sacrosanctum Concilium: *"Jiné druhy liturgické hudby⁸³, zvláště polyfonie, nejen při slavení bohoslužby nijak vyloučeny, jestliže odpovídají duchu liturgických úkonů ve smyslu článků 30."*⁸⁴

Co se týče použití hudebních nástrojů, konstituce se vyjadřuje takto:

*"Jiné nástroje⁸⁵ lze připustit k bohoslužbě, pokud se hodí k posvátné službě nebo se pro ni dají přizpůsobit, pokud jsou ve shodě s důstojností chrámu a pokud skutečně přispívají k duchovnímu povznesení věřících. Souhlas k tomu dá podle svého uvážení příslušná autorita".*⁸⁶

K. Richter se také vyjadřuje k druhu liturgické hudby *„Nemusí to být žádný určitý druh hudby, neboť každá hudba, která lidské srdce otevírá zaslíbením evangelia, může křesťanské bohoslužbě posloužit. Jde tedy především o to, aby hudba působila na shromážděné, třebaže někteří jednotlivci ji mohou pokládat za archaickou či moderní, za lidovou či exkluzivní, za blízkou či všední, za něco co vede ke zbožnosti anebo od ní odvádí. Všechno jsou to důležitá hlediska a podle nich je třeba volit hudbu, aby byla ke slavení liturgie v Duchu a v pravdě nejprůhodnější.“*⁸⁷

K novým prvkům v církevní hudbě se zajímavým způsobem vyjadřuje D. Schubert: *„Hlavní podnět vzešel z negro spirituals, pro něž se v Evropě našel otevřený zrak a sluch teprve po Druhé světové válce. Instrumentarium jazzu a jemu příbuzných forem, totiž sólový zpěv, dechové a klávesové nástroje, bicí a bas, tvořilo zvukový rámec pro*

⁸² Adam A. *Liturgika*. Str. 121-122

⁸³ Kromě gregoriánského chorálu, ten církev považuje za vlastní zpěv římské liturgie a patří mu tedy při liturgických úkonech – jsou-li jinak stejné podmínky – čelní místo

⁸⁴ Článek 30 hovoří o aktivní účasti věřících i dodržování jistých pravidel v oblasti správného chování, gest a držení těla.

⁸⁵ Kromě píšťalových varhan, které jsou v latinské církvi ve velké úctě jako tradiční hudební nástroj

⁸⁶ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 120

⁸⁷ Richter K., *Liturgie a život*. Str. 54.

množství nově vzniklých písní a jiných zpěvů, zvukový rámec i pro doprovod posluchačů zpívajících spolu. Zdálo se, že se této hudbě podařilo překonat izolaci církve a církevní hudby, neboť „celý svět“ takto muzicíroval a poslouchal tuto hudbu, ať už šlo o bands, combos, diskotéky, obchodní domy, restaurace, autorádia a walkmeny. Tak se stal sacro pop hudbou, která ovládala církevní akce mládeže a její církevní dny.”⁸⁸

V celé této kapitole týkající se hudby a zpěvu, bylo poukázáno na jejich nezbytnost a důležitost. Tento fakt nás vybízí k tomu, aby byla podporovaná snaha o tvorbu nových liturgických písní, které jsou znamením liturgického života a nutné k aktivnímu a životodárnému prožívání liturgie. Dnes existuje skoro v každé farnosti kostelní sbor, kde také hrají a zpívají mládežníci a děti. Důležité je, aby muzikální výkon byl kvalitní a sloužil k Boží oslavě.

⁸⁸SCHUBERT D., *Kirchenmusik. Theologische Realenzyklopädie*. (čerpáno z překladu Z.Demela) Od-stavec 3.2

4. Jak zajistit činnou účast na bohoslužbě - liturgie hodin, bohoslužby s dětmi a mládeží

4.1 Liturgie hodin

4.1.1 Význam liturgie hodin

Liturgie hodin je modlitba církve, je eklesiální. Nejsilnějším impulsem byl Ježíšův příklad modlícího se člověka. Ježíš sám byl člověkem modlitby. K ní vedl své učedníky (Mt 6, 9-13; L 11,2-4); napomínal je, že je třeba se stále modlit a neochabovat (Lk 18,1).; a neochabovat v bdělosti (Mk 13, 35). Bůh tím, že se k lidstvu přiklonil v Ježíši Kristu, vytvořil z věřících společenství poznamenané Duchem svatým. Toto společenství věřících lze chápat jako tělo Ježíše Krista. Společenství těch, kterým byl dán dar poznání Ježíše Krista, a na znamení víry přijali křest. Byli přijati do společenství věřících, společenství modlitby.

Cílem denní modlitby církve je podle staré křesťanské tradice posvěcení celého dne a vši lidské činnosti. Druhý vatikánský koncil rozhodl, ať jsou jednotlivé části této denní modlitby církve upraveny tak, aby odpovídali skutečné denní době a podmínkám dnešního života.

V konstituci Sacrosanctum concilium se konkrétně píše: *„Účelem officia je posvěcení dne. Proto ať je jeho tradiční časové rozložení takové, aby se jeho jednotlivé části pokud možno zase konaly ve svůj pravý čas. Zároveň ať se při tom přihlíží k dnešním životním podmínkám, v nichž žijí zvláště ti, kdo se věnují apoštolské práci“*⁸⁹

R. F. Taft uvádí: *„Církev neustále chválí Pána a přimlouvá se u něho za spásu celého světa nejen eucharistickou bohoslužbou, ale i jinými způsoby, především modlitbou posvátného officia. Posvátné officium je podle dávné křesťanské tradice sestaveno tak, aby Boží chvála posvětila celý průběh dne i noci. Každý tento podivuhodný chvalozpěv důstojně přednášejí kněží a jiné v církvi pověřené osoby nebo věřící, kteří se modlí schválenou formou s knězem, pak je to opravdu hlas Nevěsty, která promlouvá k Ženichovi, ba ještě více: je to modlitba, kterou Kristus spolu se svým Tělem přednáší Otcí. Tradičně jsou pokládány ranní a večerní chvály společně s eucharistií za principiální prostředky, kterými církev vykonávala tuto leitourgia.“*⁹⁰

⁸⁹ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC. 88

⁹⁰ TAFT, R. F., *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu*. Str. 176.

Jak již bylo v úvodu naznačeno, Druhý vatikánský koncil se reformou breviáře intenzivně zabýval. Denní modlitbě církve je v konstituci Sacrosanctum concilium věnována celá samostatná kapitola IV s devatenácti odstavci (83 -101).

Kapitola obsahuje důležité formulace k teologii a spiritualitě denní modlitby církve. Podtrhuje fakt, že se jedná o modlitbu společenství, a klade velký důraz na to, aby se jednotlivé části modlili v čase, pro který jsou určeny.

Pro konkrétní reformu breviáře stanoví SC několik rozhodujících směrnic:

- a) Ranní a večerní chvály (nešpory), se mají respektovat jako nejpřednější části denní modlitby církve a podle toho se slavit.
- b) Kompletář je třeba zařídit tak, aby skutečně tvořil vlastní závěr dne.
- c) Tzv. matutinum⁹¹ si má sice při modlení v chóru zachovat i nadále ráz noční chvály, má se však upravit tak, aby se dalo recitovat v kteroukoli denní hodinu. A má sestávat z menšího počtu žalmů, které však budou delší.
- d) Prima má odpadnout.
- e) Malé hory (malé hodinky), mají být při modlení v chóru zachovány.⁹²

Jak již bylo zmíněno, v hlavní části liturgie hodin jsou ranní a večerní chvály. Tyto texty se obvykle zpívají nebo společně recitují.

R. F. Taft v knize *Život z liturgie* poukazuje také na to, že ranní a večerní modlitby, spolu se křtem a eucharistií byly v prvotní církvi nejdůležitějšími způsoby. Zamýšlí se nad tím, že ráno ani večer nemají nějaký mystický význam, ale důležité je to, že jsou počátkem a koncem dne. Bylo tedy nejpřirozenější vybrat je k vyjádření toho, co by mělo být podstatné pro celý den. Dále píše: „*Vzhledem k tomu, že přirozený jev, který charakterizuje počátek a konec dne, je východ a západ slunce, co by se dalo více očekávat než propojení ranní a večerní modlitby a texty a obřady, které vykreslují právě tyto dvě části dne jako tajemství spásy v Kristu? Když začínáme den modlitbou, vycházející slunce nám připomíná opravdové Slunce spravedlnosti, v jehož východu přijímáme světlo spásy. (...).*

Večer, když skončila práce dne, se ještě jednou navracíme k Bohu k modlitbě. Soumrak nám připomíná temnoty utrpení a smrti Krista a pomíjivost všeho stvořeného na zemi. Do světla nás však znovu upozorňuje na Krista, světlo světa. Tak, jako ranní modlitba i

⁹¹ Z lat. matutinus, »ranní«, »jitřní«. Před reformou - liturgie hodin se tak nazývalo noční bdění. Bylo nahrazeno čtením, které může být recitováno v kteroukoli denní hodinu, ačkoli si pro - chór zachovalo charakter noční modlitby.

⁹² ADAM, A., *Liturgika*. Str. 330-331

liturgie nešpor končí přímluvami za potřebu celého lidstva. V závěrečné kolektě a požehnání děkujeme Bohu za milost dne, především za milost vzkříšeného Krista, žádáme odpuštění hříchů dne a ochranu v nadcházející noci.“⁹³

4.1.2 Liturgie hodin – modlitba křesťanské rodiny

Liturgii hodin lze chápat také jako modlitbu křesťanské rodiny. Je dobré, aby se rodina jako domácí svatyně Církve nejen společně modlila k Bohu, ale také podle možnosti přednášela některé části z liturgie hodin a tím se ještě úžeji spojila s Církví.

Liturgická modlitba je vždy ve své podstatě společnou modlitbou. Subjektem modlitby je vždy to církevní my, kde splývají do jednoho celku všichni jednotlivci, aby se objevili v dimenzi společenství, které je podstatou Církve.⁹⁴

Liturgie hodin není osobní záležitostí. Proto si zaslouží, aby se dávalo přednost společnému slavení denní modlitby církve. Apel má být dán na to, aby nejen ti, co jsou vázáni se jí modlit, ale i ostatní společenství, pokud možno, se alespoň část liturgie hodin modlili společně. Společenství se měla scházet k ranním a večerním chválám.

K. Richter doplňuje: „*Určitá společenství jsou zavázána k denní modlitbě církve. V první řadě nositelé svátosti ordinis: kněží a jáhni na cestě ke svěcení. Trvalí jáhni – závisí na biskupské konferenci. Přičitatelnost závažnosti dnes už není tak přísná, jako dříve, kdy morální teologové hlásali, že i vypuštění malé hory je nutno považovat za těžký hřích. Druhý vatikánský koncil dal možnost i záměny za liturgické jednání a biskupům a řeholním představeným zaměnit nebo dispenzovat tuto modlitbu. Dnes ti, co mají povinnost modlitby – nabádání, aby ji věrně plnili. Ranní a večerní chvály mohou vynechat je ze závažných důvodů. V době, kdy se rodinná modlitba bohužel vytrácí a společné modlení přichází lidem nezřídka zatěžko, kdy však je ohrožená i modlitba soukromá, mohl by vzor modlitby hodinek v neděli přinést obci věřících cenné podněty, vydatnou výživu a obohacení jejich duchovního života.“*

Několikrát denně miliony lidí po celé planetě berou do rukou breviář, aby modlitbou žalmů a písní oslavovali Boha, aby naslouchali úryvkům z Bible a prosili za všechny lidi.

⁹³ TAFT, R. F. *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu*. Str. 298.

⁹⁴ Srov. AUGÉ, M. *Liturgická spriritualita*. Str. 104

4.1.3 Spojení liturgie hodin s eucharistií

K. Richter upozorňuje na to, že by bylo dobré, kdyby se alespoň občas účastnila celá obec na modlitbě breviáře. Tím by se naznačila jednota modlících se církve. Protože Kristus koná své dílo spásy a oslavení Boha nejen ve slavení eucharistie a při udělení svátosti, ale také v modlitbě breviáře.“⁹⁵

M. Augé se vyjadřuje ke spojení liturgie hodin s eucharistií: „*Eucharistie je v úzkém vztahu s liturgií hodin. Liturgie hodin rozprostírá výsady eucharistického tajemství do rozličných hodin dne. Liturgie hodin je též výbornou přípravou na slavení Eucharistie. V SC(90) čteme: 'Posvátné oficium je veřejná modlitba církve, ale také zdroj zbožnosti a živný pramen osobní modlitby'. Liturgická modlitba má tedy zakládající a normativní hodnotu v životě modlitby křesťana. V liturgii každá křesťanská modlitba nachází svůj pramen a svůj cíl.*“⁹⁶

Ve zvláštních případech, vyžadují-li to okolnosti, může dojít při veřejném nebo společném slavení k těsnějšímu spojení mezi mší a částí officia. Ovšem jen když mše i tato část jsou z jednoho a téhož officia, a to podle předpisů, které následují. Je však nutné mít se na pozoru, aby to nebylo, zvláště v neděli, na újmu pastorační činnosti.

Spojovat se mší svatou je možné: ranní chvály, modlitbu uprostřed dne a nešpory. Struktura takového slavení může být dvojitá. A. Jakoby byla daná hodinka přede mší svatou, nebo B. Jakoby byla daná hodinka po mši svaté.

Struktura A (je možné použít pro ranní chvály, modlitbu uprostřed dne a nešpory)

- Vstupní zpěv (může to být hymnus)
- Znamení kříže a pozdrav kněze
- Ve všední dny to může být také takto: Úvod z breviáře – Bože, pospěš mi na pomoc, atd. a hymnus
- Žalmy se svými antifonami
- Sláva na výsostech Bohu (pokud se říká)
- Vstupní modlitba
- Bohoslužba slova jako obvykle, místo přímluv je možná použít prosby z ranních chval či přímluvy z nešpor
- Bohoslužba oběti jako obvykle
- Svaté přijímání jako obvykle

⁹⁵Srov. RICHTER K., *Liturgie a život*. Str. 80.

⁹⁶AUGÉ, M. *Liturgická spriritualita*. Str. 104

- Po přijímání: Zachariášovo nebo Mariino kantikum (pokud se jedná o chvály či nešpory)
- Modlitba po přijímání
- Požehnání a propuštění

Struktura B (Je možné použít pro modlitbu uprostřed dne a nešpory, nikoli pro ranní chvály)

- Vstupní obřady mše jako obvykle
- Bohoslužba slova jako obvykle
- Bohoslužba oběti jako obvykle
- Svaté přijímání jako obvykle
- Modlitba po přijímání
- Žalmy se svými antifonami
- Kantikum Panny Marie (pokud se jedná o nešpory)
- Závěrečná modlitba z hodinky
- Požehnání a propuštění lidu⁹⁷

⁹⁷Srov. LITURGIE, *Liturgie hodin*

4.2 Bohoslužby s dětmi

Je potřeba si uvědomit, že děti do kostela patří, což velice jasně a také krásně potvrzuje Ježíšova láska k dětem. Je potřeba, abychom se snažili poskytnout dětem adekvátní formu bohoslužby, tzn. některé části slavnosti uzpůsobit tak, aby se jich děti mohly aktivně účastnit (např. kázání, obětní průvod apod.).

Dětské bohoslužby mají vycházet ze zásad uvedených v Direktoriu pro mše s dětmi.

4.2.1 Direktoriu pro mše s dětmi

V konstituci Sacrosanctum concilium v článku 38, se vybízí k tomuto: „*Také při úpravě liturgických knih at' je možné uplatnit oprávněné rozdíly a přizpůsobení vzhledem k různým společenstvím ...*“⁹⁸

To byl počátek toho, aby se eucharistická liturgie přizpůsobila dětem. Dne 1. 11. 1973 došlo k uveřejnění Directoria de missis cum pueris a přesně o rok později k vydání tří eucharistických modliteb pro mše s dětmi. To byl velký průlom v dějinách liturgie církve. Poprvé v historii, došlo k tomu, že se vzalo vážně do úvahy, že děti nejsou malí dospělí, nýbrž že jejich vnímání skutečnosti je oproti dospělým odlišné. Tak se postupně dospělo k tomu, že se eucharistická liturgie přizpůsobila dětem.⁹⁹

Při bohoslužbě s dětmi je ještě více kladen důraz, než při liturgii dospělých, aby eucharistické modlitby byly koncipovány tak, aby se v maximální možné míře uplatnil princip činné účasti. Děti se mohou zapojit do průběhu eucharistické modlitby děkováním, aklamacemi a též vhodnými gesty. Z. Demel se vyjadřuje k eucharistickým modlitbám pro mše s dětmi takto: „*Existují tři eucharistické modlitby pro mše s dětmi. U všech tří platí, že jsou formulovány jazykem přizpůsobeným řeči dětí. Další společnou charakteristikou všech tří modliteb je zvýšený počet aklamací. Tyto aklamace nerozvádějí text eucharistické modlitby, nýbrž vždy jen potvrzují její část přednesenou knězem, takže eucharistická modlitba neztrácí charakter předsednické modlitby přednášené*

⁹⁸ Dokumenty 2. vatikánského koncilu. SC 38

⁹⁹Srov. DEMEL. Z, Eucharistické modlitby z dodatku k Českému misálu [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/411ec56a7579afd0

jménem všech. Je třeba ještě uvést, že všem eucharistickým modlitbám je společné to, že každá má jednotící myšlenku, která spojuje všechny její části v jeden celek.“¹⁰⁰

Direktorium v úvodu důrazně doporučuje přípravu dětí na slavení eucharistie. Ta se děje především v katechezi v rodině, škole či na faře. Tato příprava má probíhat ve třech rovinách. Jednak je to rovina lidská, kde jde o to, aby se u dětí vybuchoval smysl pro společné stolování, chápání smyslu pozdravu. Druhou rovinou je křesťanská - zde dítě má pochopit smysl modlitby, odpuštění, setkání s Bohem. Poslední rovina je liturgická. Dítě má být seznamováno se všemi těmito rovinami, protože spolu souvisí a dítě pak bude lépe a aktivněji účastnit bohoslužby.¹⁰¹

Direktorium děti označuje také jako hlasatele Krista, kteří na základě vědomé účasti na bohoslužbě mají být schopni hlásat Krista ve své rodině, ale také mezi svými kamarády. Mají se snažit žít podle víry, která se projevuje láskou.

Aby dítě bylo schopno svým životem svědčit o Kristu a předávat svou víru, tak to pochopitelně klade nároky na všechny skupiny ve kterých se dítě pohybuje:

- Nároky na rodinu.

Největší význam při zprostředkování lidských a křesťanských hodnot má rodina. Proto je třeba podporovat každou pomoc při dalším vzdělávání rodičů a vychovatelů. Rodiče si mají být vědomi těchto povinností, které na sebe při křtu svých dětí svobodně vzali. Rodiče mají své děti postupně učit modlit se tím, že se s nimi denně modlí a vedou je také k samostatné modlitbě. Když si méně věřící rodiče přejí křesťanskou výchovu svých dětí, mají být povzbuzováni ke zprostředkování lidských hodnot a mají se příležitostně účastnit na setkání rodičů a neeucharistických bohoslužbách pro děti.

- Nároky na křesťanskou obec

Také farnost nese nesmírnou odpovědnost za děti církví pokřtěné. Křesťanská obec (dosvědčující evangelium, naplněná bratrskou láskou a prožívající slavení Kristových tajemství) je nejlepší školou pro křesťanskou a liturgickou výchovu

¹⁰⁰ DEMEL. Z, Eucharistické modlitby z dodatku k Českému misálu [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/411ec56a7579afd0

¹⁰¹ Srov. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU, Direktorium pro mše s dětmi [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/direktorium.pdf

dětí. V rámci křesťanské obce mohou být účinnými pomocníky kmotři, katolické mateřské školky, školy a různé jiné skupiny.

- Nároky na kněze v eucharistické slavnosti.

Direktorium si přeje, necht' je záležitostí srdce kněze, aby mešní oběti dodal slavnostní, bratrský i meditativní charakter. Musí přispět k správné dispozici dětí – svou osobní přípravou a komunikativním způsobem jednání a mluvení. Má se snažit o důstojná, zřetelná a prostá gesta. Má se vyjadřovat srozumitelně a přitom ne infantilně. Může volně formulovat jednotlivé výzvy k modlitbám a úkonům, které přispějí k vnitřní spoluúčasti dětí.

- Nároky na ostatní dospělé v eucharistické slavnosti (katechety, učitele, spolupracovníky).

Eucharistie je činností celého církevního společenství. Slavnost se má projevovat jako společné dění (SC 28). Dospělí nemají být jako dozor, ale jako spoluúčastníci, případně mají dětem pomáhat. Někdo z dospělých může mít ve mši pro děti s účastí menšího počtu dospělých po evangeliu promluvu pro děti. Dospělí mají zajišťovat službu lektorů a kantorů, aby nedocházelo k jednotvárnosti

Jaké role mohou tedy děti vykonávat? Jak je do bohoslužby zapojit a to s ohledem na celé společenství? Děti jako součást společenství se musí, jak je to jen možné, aktivně podílet na slavení liturgie svým tělem, svými postoji, zpěvem, intelektem a postupně být uváděny do liturgické spirituality dialogu mezi Bohem a člověkem.

102

4.2.2 Formy bohoslužeb pro děti

Direktorium zná eucharistické bohoslužby ve dvou základních formách: Slavení mše pro dospělé s účastí dětí. Slavení mše pro děti s účastí menšího počtu dospělých.

4.2.2.1 Slavení mše pro dospělé s účastí dětí

Většinou půjde o slavení nedělní bohoslužby, které se zúčastní větší počet rodin s dětmi. Direktorium, ani tato směrnice, nepočítá s odváděním dětí při bohoslužbě slova

¹⁰²Srov. DIECÉZNÍ KATECHETICKÉ STŘEDISKO, Co s dětmi při liturgii online] [cit. 2013-02-26]. Dostupné z http://kc.bcb.cz/_d/Co-s-detmi-pri-liturgii-4.pdf Str.13

do jiného prostoru, ale počítá s účastí celé rodiny (nebo dětí s jinými dospělými členy rodiny) společně na celé bohoslužbě

Vstup – přivítání

Děti se mohou být součástí vstupního průvodu. Pokud je k tomu nějaký význačný důvod, mohou být zvlášť osloveny v krátkém úvodu.

Bohoslužba slova

Nedělní bohoslužba má své závazné schéma. Není možné libovolně měnit biblická čtení. Musí také zůstat zachován sled čtení z Písma svatého: první a druhé čtení, žalm, evangelium. Boží slovo má předčítat lektor. Pokud není přítomen, tak jiný pověřený laik; evangelium jáhen nebo kněz. Pro roli lektora je třeba vybrat vhodnou dospělou osobu, nikoliv dítě. Totéž platí pro předčítání úmyslů přímluv. Pokud je nepřednáší jáhen, přednáší je dospělý člověk, případně postupně členové rodiny, tedy dospělí a větší děti, ale ne pouze dítě.

Homilie

Má být výkladem zaměřeným na něco z přečtených úryvků Písma svatého anebo výkladem některého mešního textu, s přihlédnutím k právě slavenému tajemství anebo ke zvláštním potřebám posluchačů. Je to tedy v podstatě bohoslužebný úkon, který je nedílnou součástí nedělní liturgie. Vhodná je krátká promluva pro děti, která je před nebo po homilii pro dospělé. Homilii má kněz nebo jáhen, nikoliv laik. Homilie pro dospělé nemůže být vynechána.

Modlitba věřících – přímluvy

Řídí ji předsedající kněz. Jednotlivé prosby říká jáhen, není-li přítomen, tedy lektor, pokud není ten, tedy vhodný laik. Tato osoba přednáší prosby za celé shromáždění. Z logiky věci vyplývá, že při farní mši to není vhodná role pro dítě, ale pro dospělého. Je ale možné, aby v případě, že prosby pronáší více osob (např. rodina), bylo některou z nich i dítě, které ovšem čte prosby, které jsou mu obsahem přiměřené.

Průvod s obětními dary

Zde je možné děti zapojit. Ideální je při nedělní mši, když přinášejí dary dospělí s dětmi. Je to úkon, kde ti, kdo dary přinášejí, jednají v zastoupení celého shromáždění.

Pozdravení pokoje

Děti se mohou zúčastnit, ale dospělí mají dětem vysvětlit smysl tohoto znamení a také je naučit kultivovanému podání ruky, spojenému s pohledem do očí.

Chování dětí při mši

V dnešní době se dává přednost společnému pobytu dětí s rodiči ve shromáždění po celou dobu trvání mše. To klade nároky na rodiče, celebranta i ostatní účastníky bohoslužby. Za nevhodná lze považovat krajní řešení, tedy buď volné pobíhání dětí po kostele bez dozoru a bez usměrnění nebo doporučení, aby rodiče s dítětem do kostela nechodili, dokud nebude schopné v klidu a tichu přečkat bohoslužbu. Reálné je kompromisní řešení, při kterém se rodiče starají o své děti a ostatní účastníci bohoslužby chápou, že děti nebudou bez jakéhokoli pohybu a zcela zticha.¹⁰³

4.2.2.2 Slavení mše pro děti s účastí menšího počtu dospělých

Zde jde o slavení výslovně přizpůsobené dětem. Nepůjde tedy o nedělní bohoslužbu, ale o mši ve všední den. Cílem není převedení slavení eucharistie do zcela dětské formy. Direktář pro mše s dětmi říká, že tato mešní slavnost „*musí vést děti ke mši dospělých, především k té, kde se má shromažďovat obec křesťanů v neděli (...) při žádném přizpůsobení z důvodů věku nesmí dojít ke zcela osobitému ritu*“¹⁰⁴. Zde mohou děti přijmout maximum rolí, ale vždy jen ty, které jsou schopny skutečně zastat. Není také třeba ze všech rolí, kromě předsednické, vyřadit dospělé. Děti si „neslaví mši sami“ a pro děti má smysl, aby zažily ve své blízkosti při liturgii i službu dospělých. Zpěvu se mají děti aktivně zúčastnit, proto mají zpívat to, co umí. Může to být píseň s kytarou, ale také píseň z kancionálu. Výběr textů pro tyto mše se musí řídit současně platnými pravidly, uvedenými v Úvodu k misálu a taktéž v Úvodu k lekcionáři. Pro oba typy bo-

¹⁰³Srov. VLK. M, Pastorační směrnice pro bohoslužbu s dětmi [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://adks.apha.cz/Aktuality/pastoracni-smernice-pro-bohosluzby-s-detmi/>

¹⁰⁴KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU, Direktorium pro mše s dětmi [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vychovy/direktorium.pdf 21

hoslužeb platí, že všechny části, jejichž délku lze ovlivňovat, mají být uspořádány tak, aby bohoslužba netrvala příliš dlouho a aby žádná část (zpěv, homilie, průvod) svou délkou nenarušovala přirozený rytmus bohoslužby.¹⁰⁵

4.3 Bohoslužby s mládeží

4.3.1 Hledání vlastní identity při bohoslužbě

Bohoslužby uzpůsobené pro děti jsou v našem prostředí již poměrně běžnou skutečností. Každému je jasné, že bohoslužby určené pro dospělé nemohou v plné míře vyhovovat i dětem. Už méně rozšířené je vědomí o tom, že by běžná liturgie nemusela vyhovovat také mladým lidem. Ti přitom formu slavení liturgie často považují jako irrelevantní pro ně a pro jejich vlastní život.¹⁰⁶

Proto je potřeba vyvozovat zvláštní důsledky pro slavení liturgie za účasti mladých. Je potřeba poskytnout mladým prostor a příležitost pro jejich vlastní výrazové formy. Nejprve je potřeba definovat, s jakými skupinami mladých se v církvi setkáváme.

J. Knupp hovoří o těchto skupinách:

- pokřtěné, kteří se o církvi zajímají
- pokřtěné, které církvi obtěžuje a nudí
- nepokřtěné, kteří mají opravdový zájem o křesťanský život¹⁰⁷

Aby mladý člověk byl schopný plnohodnotně prožívat bohatství společně slavené liturgie, musí být splněny některé základní předpoklady: Musí být postupně překonávány chybějící vztahy v rovině víry, v lidské i v kulturní oblasti, aby vznikla nová jednota. K jejímu budování však musí být nejprve přesně poznána situace mladých lidí dneška. Dalším předpokladem je přesvědčení, že každý člověk má osobní zkušenost s Bohem, i když se často jeví jako negativní. Pro uskutečnění liturgické oslavy je velmi důležitým vkladem využití pozitivních zkušeností. Každý mladý člověk je subjektem víry, každý může přinést něco důležitého. Cílová skupina nemůže být pouhou elitní

¹⁰⁵Srov. VLK, M., Pastorační směrnice pro bohoslužbu s dětmi [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://adks.apha.cz/Aktuality/pastoracni-smernice-pro-bohosluzby-s-detmi/>

¹⁰⁶Srov. URBAN, C.; RIEG, T., *Das Vergessene Jahrhundert*. Str. 88

¹⁰⁷Srov. KNUPP J., *Mládež a liturgie*. Naim. *Časopis pro pastorační mládež*, Str. 11 - 12.

skupinou, ale musí zahrnovat všechny mladé, pokřtěné i nepokřtěné. Liturgických slavností pro mladé se nikdy neúčastní velká skupina. Pokud však všichni účastníci spolupracují na jejich utváření, mohou znamenat významnou pomoc na cestě k získání identity ve světle víry.

4.3.2 Vztah mladých k církvi

Jan Pavel II. se vyjadřuje o mládeži jako příslibu do budoucnosti: „*Chceme-li hledět do budoucnosti nesmíme především zapomínat na mládež, která v mnohých zemích tvoří více než polovinu obyvatel. Jak získá Kristovo poselství nekřesťanskou mládež, která tvoří budoucnost celých kontinentů? Tradiční prostředky pastorační zcela očividně již nestačí. Je třeba zakládat spolky a instituce, skupiny a domy pro mládež, kulturní a sociální iniciativy pro mládež. To je pole činnosti, na kterém se moderní církevní hnutí může rozvíjet v celé šíři.*“¹⁰⁸

Mezi oficiální liturgií církve a mladými lidmi dochází k velkému odcizení jak na teologické, antropologické, tak i na interpersonální a kulturní rovině. Z. Demel podrobněji vysvětluje toto odcizení: „*Na teologické rovině, čili na rovině víry, se to projevuje ve vztahu mladých k Bohu, k Písmu svatému, k tradovanému učení církve, k tradičním formám spirituality, lidové zbožnosti a modlitby. Na antropologické rovině lze pozorovat odcizení mezi mladými a liturgií hned v několika oblastech: mladí jsou ve věku hledání identity, ale běžná podoba liturgie jim v tom nenabízí žádnou pomoc; mladí by chtěli liturgii se zřetelným vztahem k jejich životu, ale klasická liturgie církve nemá žádný vztah k jejich světu; mladí touží po společenství, ale setkávají se s anonymní a neosobní liturgií; mladí chtějí prožívat liturgii celostně (s tělem, duší, všemi smysly), ale namísto toho je v liturgii oslovován jen rozum, nikoli však cit; a konečně, mladí se svou touhou po stále novém a po kreativitě narážejí na strnulost liturgických forem. Na rovině meziosobních vztahů můžeme pozorovat odcizení mezi mladými a křesťanskou obcí (dospělých) na jedné straně, a mezi mladými a kněžími na druhé straně.*“¹⁰⁹ Problém je v tom, že mladí lidé nacházejí velmi málo pochopení u ostatních farníků a mnohdy se stává, že i vztah s knězem může být komplikovaný. To vše má za následek problematičtější přístup k samotné liturgii. K tomu Z. Demel ještě dodává: „*Na rovině kultury se*

¹⁰⁸JAN PAVEL II. *Redemptorismissio*. 37.

¹⁰⁹DEMEL, Z. *Liturgie s mládeží v německé jazykové oblasti*. Str. 72

odcizení mezi mladými a liturgií projevuje opět v několika vrstvách: nejprve je pro mladé obtížné přijmout liturgii v její podobě dané dlouhým historickým vývojem - chtěli by liturgii obnovit podle svých představ a přání; dále je třeba konstatovat, že mladým jsou liturgické symboly a znamení jen málo srozumitelné; též liturgickou řeč vnímají mladí jako velmi zvláštní a nesrozumitelnou; odcizení existuje samozřejmě i v oblasti běžné liturgické hudby, která mladým připadá staromódní; a nakonec je třeba ještě zmínit odcizení v otázce charakteru a uspořádání liturgického prostoru.“¹¹⁰

Z. Demel popisoval stav v německé jazykové oblasti. Situaci u nás mapoval Petr Sak a Karolína Saková v knize „Mládež na křižovatce“. Situace v České republice po sametové revoluci je tato:

„Po bouřlivém zájmu o náboženské otázky na počátku devadesátých let se u nás vztah mladé generace ke všem náboženstvím trvale zhoršuje. Jeden z hlavních vývojových trendů polistopadového vývoje české společnosti je vývoj od homogenity k heterogenitě, k diverzifikaci společnosti podle různých kritérií. To platí i o vývoji v oblasti náboženského a duchovního života. Větší část společnosti se přestává formálně hlásit k církvi. V tomto směru jde vývoj k masivní sekularizaci společnosti. Nositelem tohoto trendu je mladá generace. Avšak protikladně k tomuto majoritnímu pohybu se vyhraňují minoritní duchovně orientované skupiny mládeže. Takové skupiny mládeže existují v rámci křesťanství i v římskokatolické církvi, ale možná je dokonce typická pro dnešní dobu tzv. nová spiritualita, která se inspiroje buddhismem a dalšími východními duchovními směry.“¹¹¹

Církev má mnoho, co říci mladým lidem a mladí lidé mají mnoho, co říci církvi. Právě když mluvíme o mladých lidech, musíme mít na paměti, že tento vzájemný dialog musí být velmi upřímný, jasný a odvážný. Tím se zároveň podporuje setkání generací a vzájemná komunikace mezi nimi a stává se pro církev i společnost zdrojem bohatství a mladosti. V poselství mládeži koncil říká: *"Církev na vás hledí s láskou a důvěrou (...) Ona je skutečným mládím světa (...) Dívejte se na ni a naleznete v ní tvář Kristovu."*¹¹²

Církev potřebuje aktivní účast mladých, aby zůstala také mladá, aby se uskutečňovala církev dnes. Metody pastorace mládeže mají za cíl přivést mladého člověka k setkání s Kristem. Pastoraci mládeže nelze vytrhnout z kontextu sociologických, kultur-

¹¹⁰Srov. DEMEL, Z., *Liturgie s mládeží v německé jazykové oblasti*. Str.72-83

¹¹¹ SAK P., SAKOVÁ K., *Mládež na křižovatce – Resume*[cit. 11.10.2008], http://www.insoma.cz/index.php?id=resume_cs&d_1=book_2.

¹¹²Srov. JAN PAVEL II. *Christifideles laici*. Str. 46.

ních a politických souvislostí. Měla by navazovat na pastorační práci dětí a následně by volně měla následovat pastorační práce snoubenců, rodin, pastorační povolání.

V pastorační práci mládeže sehrávají velice významnou roli i výrazové prostředky. Jsou jimi:

- obraz
- dojem, prožitek
- symbol
- pohyb
- hudba
- multimediální řeč

Aby farní společenství mezi sebe přitáhlo mladé lidi, je potřeba hledat společný jazyk (způsob komunikace), kterému by mladí lidé rozuměli. Vyhledávat pro evangelizaci místa, kde mladí skutečně žijí, a která jsou pro ně přirozená (internet, mediální řeč apod.).

Mladým lidem musí být dána šance aktivně se podílet na přípravě bohoslužeb. Oni pak mohou do připravovaných bohoslužeb vtisknout svou kreativitu.

4.3.3 Slavení liturgie s mládeží

K. Gutwirthová ve své diplomové práci zpracovala dotazník mezi mládeží, kde mimo jiné zjišťovala, co mladí lidé nejvíce kritizují na běžné bohoslužbě? Je to zejména hudba, odtažitost kázání, zdlouhavé a nic neříkající kázání. U písní v kancionálu jim vadí jejich malá živost, zastaralé texty a málo srozumitelné slovní vazby. Další možná nespokojenost může pramenit z toho, že se při mši neprožívá společenství a lidem není dána možnost aktivně se na bohoslužbě podílet. Slavení liturgie by mělo být více osobní, měla by tam panovat větší vstřícnost a tolerance ze strany starších lidí. Běžné mše mohou být pro většinu mladých lidí málo spontánní, příliš moralizující a strnulé. Důležitou roli může hrát také liturgický prostor a uspořádání (např. místo lavic židle, které umožňují větší variabilitu).¹¹³

Pokud se podaří některé z těchto názorů a připomínek vhodně začlenit do bohoslužeb s mládeží, pak se ty pro ně stanou místem, které jim bude srozumitelnější a bližší. Takto upravené bohoslužbě mladí lépe porozumí, protože se budou moci podílet na

¹¹³Srov. GUTWIRTHOVÁ K., *Mládež a liturgie*. .Str..25-27

její přípravě. Nebudou tedy jen pasivními účastníky, ale skrze svou aktivní účast mohou zakusit bohatství křesťanského života.

Bylo by dobré, aby se mladí lidé mohli větší mírou podílet na slavení liturgie, protože jakožto členové církevní obce mají za ni zodpovědnost spolu s dospělými. Je zapotřebí uplatnit i charismata mladých lidí, jimiž jsou zejména: opravdovost, fantazie, radost ze hry, touha po spravedlnosti, schopnost klást otázky, schopnost nadchnout se, překypující radost, obětavost, odvaha k novým věcem atd.

Co je k tomu potřeba, vyjmenovává Z. Demel v textu „Slavení liturgie s mládeží“.

- povzbuzovat mladé křesťany k aktivní roli v bohoslužbách (volně pronášené přímlyvy, přednášet biblická čtení, dialogické promluvy...);
- povzbuzovat mladé křesťany, aby samostatně připravovali a vedli bohoslužby slova; povzbuzovat dívky, aby se aktivně zapojovaly do liturgických služeb;
- společně hledat nové formy uspořádání bohoslužeb;
- pravidelně slavit eucharistii v malých skupinách, aby se prohloubila zkušenost se společenstvím hostiny a lámáním chleba;
- školit mladé křesťany v práci s biblí a liturgií (víkendové workshopy, základní kurzy, pracovní pomůcky);
- povzbuzovat mladé lidi, aby se pokoušeli s farářem a dospělými hovořit o liturgii.

Když dále mladí píšou o tom, co očekávají od dospělých ve farních obcích, mj. uvádějí:

- aby se v každé farnosti v pravidelných intervalech konaly o nedělích farní bohoslužby připravované také mladými a dětmi;
- aby se ve farní radě renovace kostela neprobírala jen z uměleckohistorického, památkového a finančního hlediska, ale aby se také vzalo do úvahy to, že kostel má vyhovovat současným požadavkům kladeným na liturgii obce (bude konečně překonáno strnulé uspořádání dané pevnými lavicemi?, musí být oltář vždy vepředu a hodně vzdálený?, nejsou místnosti pro zpovědní rozhovory důležitější než zpovědnice?, kde lze ve všední den slavit bohoslužbu v malé skupině?, kde jsou prostory pro meditaci v malých skupinách?);

- aby v obci byly možnosti hovořit o bohoslužbách, kdy si mladí stejně jako staří mohou navzájem vysvětlovat své představy, aby spolu hovořili, místo toho, aby si nadávali;
- aby se intenzivně potírala anonymita v bohoslužbách, aby konečně došlo k vytvoření obce;
- aby tam, kde je to možné, se v bohoslužbě konal i rozhovor (rozhovor nad Písmem, rozhovor nad kázáním);
- aby se v životě obce vyskytovala pestrost bohoslužebných forem a aby v něm našly místo též nové, mládeži přiměřené formy.

Mladí se obrátili se svými přáními také na kněze a předsedající eucharistické slavnosti. Požadují:

- aby teologicky a duchovně doprovázeli tým, který se stará o přípravu bohoslužeb;
- aby respektovali práva laiků v liturgii (nechali je předčítat z Písma, přednášet přímluvy); aby si stanovili vlastní hranice a dovolili ostatním spolupracovat v oblasti liturgie;
- aby v kázání zohlednili obec (při přípravě a hodnocení, aby konali dialogická kázání);
- aby do bohoslužby a kázání zodpovědně zahrnuli i všední den a politiku: to předpokládá ochotu stále hovořit s lidmi;
- aby neblokovali návrhy mladých, přestože jsou ještě nerozumné, ale aby o nich s nimi hovořili, i když je to časově náročné;
- aby se varovali liturgické hektičnosti a konali raději méně bohoslužeb.

A po požadavcích adresovaných vedení diecéze nakonec mladí vyslovují své návrhy ohledně konkrétního uspořádání farních nedělních bohoslužeb.

Navrhují:

- vytvořit v obci příležitosti k rozhovoru a setkání před a po bohoslužbě;
- společný nácvik zpěvu před bohoslužbou;
- vždy v bohoslužbě vysvětlovat, oživovat a vykládat symbol, znamení, modlitbu, obřad;
- dát možnost přednášet přímluvy z řad obce, místo těch formulovaných v knihách

(umístit v kostele sešit pro jejich zapisování);

- vědomě dodržovat chvíle ticha v průběhu bohoslužby (po evangeliu, po kázání, po sv. přijímání);
- vědomě pěstovat různé formy pozdravení pokoje;
- obřad sv. přijímání vědomě uspořádat tak, aby se zabránilo dojmu povrchního konzumu (vytvořit kruh, přijímat v malých skupinách, a pod oběma způsoby).¹¹⁴

4.3.4 Popis dvou druhů eucharistických bohoslužeb s mládeží

Pojem bohoslužba s mládeží označuje mši svatou spojenou s eucharistickou hostinou, která je cílená pro určitou věkovou skupinu. Typů bohoslužeb s mládeží může být více a různých druhů. Jednak mohou odpovídat více tradičnímu pojetí bohoslužeb, nebo se v nich mohou promítat moderní trendy. Jednotlivé bohoslužby jsou ovlivněny místem konání, za jakým účelem a pro jakou věkovou skupinu se konají, počtem návštěvníků, jaké jsou pro konání mše finanční prostředky a technické zázemí, zda jde o pravidelnou bohoslužbu, či bohoslužbu při nějaké příležitosti apod. Takových různých bohoslužeb by se jistě našlo ještě mnoho, jedno ale mají všechny společné, mladí se mají shromáždit na základě slova Božího.¹¹⁵

¹¹⁴Srov. DEMEL, Z, Slavení liturgie s mládeží [online] [cit. 2013-02-24]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/26ff7341731c6fdb Str. 11-12

¹¹⁵Srov. URBAN, C.; RIEG, T. *Das Vergessene Jahrhundert*. Str. 46

4.3.4.1 Bohoslužby v Jugendkirche

Jugendkirche je projekt, který je nyní ve všech větších městech v Německu a začíná se prosazovat i v Rakousku. Jejím cílem je otevřít mladým nový, atraktivní a nezřídka také neobvyklý přístup k církvi. Snaží se překonat propast a neporozumění mezi církví a mládeží a přivést je do dialogu a konstruktivního pnutí. Dává mladým nabídku zažít církev jako životní prostor. K tomu slouží nedělní mše pro mládež, akce jako je kino-projekt, musik-projekt, apod. Jugendkirche není prostor pouze pro zážitky, ale je prostorem také pro zkušenosti.¹¹⁶

Pořádání bohoslužeb by mělo vycházet z těchto pěti základních prvků: zodpovědnost mladých, důvěra v mladé, liturgický prostor, souvislost liturgie a života a tzv. body návaznosti (mše musí být vytvořena tak, aby se účastníci cítili osloveni ve svém životním příběhu, musí se dotýkat jejich života).

4.3.4.2 Find-figf-follow Messe

Find•fight•follow-Messe, nebo ve zkratce fff-Messe, jsou eucharistické bohoslužby, které vznikly v roce 2003 ve Vídni. Na počátku byla idea přiblížit liturgii mladým lidem, poposunout je v jejich vztahu s Bohem o krůček dál. S touto myšlenkou přišel rakouský jezuita P. Georg Sporschill a laik Florian Unterberger, který v té době patřil mezi mládež. Ten s pomocí Katolické mládeže arcidiecéze Vídeň tuto myšlenku dovedl do konkrétní podoby v pásmu třech velkých mší s názvem find•fight•follow. Původně měly proběhnout tři mše a tím měl celý projekt skončit, avšak celé dílo se dočkalo takového ohlasu, že se po nějakém čase začaly mše konat pravidelně. Zprvu téměř každý měsíc, později se kvůli náročnosti začaly mše pořádat zhruba jednou za šest týdnů.

Svým zaměřením chtěli tvůrci řady tří mší přiblížit mladé lidi Bohu, poposunout je ve vztahu k němu. Tento cíl však pro ně znamenal, a stále znamená, obrovskou výzvu a obrovské nároky.¹¹⁷

Sám jsem se přímo s žádnou takovou formou bohoslužby nesetkal, ale jak je vidět snahou je do kostela implementovat např. moderní hudbu (tedy rockovou a populár-

¹¹⁶Srov. GUTWIRTHOVÁ K., *Mládež a liturgie*. Str.30

¹¹⁷Srov. GUTWIRTHOVÁ K., *Mládež a liturgie*. Str.35

ní) a ostatní prostředky. Může to být: hudba, která je mladým známá z rádia, ale je obdařena křesťanským obsahem. Lze také použít oblíbené hity, které se otextují novým křesťanským textem. Pro mladé je tento způsob blízký. Texty, modlitby, divadelní scénky, to všechno si mladí mohou psát a komponovat sami. V těchto textech se nepoužívají žádná pro ně nesrozumitelná slova, ale naopak jim blízké výrazy. Bohoslužba se slaví tak, jak slaví mladí lidé: s dobrou zvukovou aparaturou a působivými světelnými efekty. Technika zde pomáhá předat poselství. K vytvoření zážitku přispívají také zajímavé metody využívající moderní technologie: videosekvence, pouliční ankety, pantomimové sekvence, trojrozměrné brýle (brýle 3D), ankety dělané pomocí SMS.¹¹⁸

Jedná se o zajímavý projekt, který má vyjít vstříc modernímu mladému věřícímu člověku. Protože je příprava velmi náročná, nekonají se pravidelně, ale spíše výjimečně.

¹¹⁸DEMEL. Z, Slavení liturgie s mládeží [online] [cit. 2013-02-24]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/26ff7341731c6fdb Str. 28

5. Animace liturgie

5.1 Termín animace

„Termín animace lze odvozovat od latinského animare, tzn. oživit. Animaci lze také chápat jako oduševňování, tedy nikdy nekončící humanizaci člověka. V oblasti výchovy animace využívá nedirektivních metod povzbuzování, např. motivuje mladé lidi k hledání vlastní cesty životem a rozvíjí jejich schopnost seberealizace.“¹¹⁹

Já osobně jsem se s tímto termínem setkal, když jsem se jako mladý podílel na aktivitách Diecézního centra mládeže (DCM), kde jsem se mimo jiné účastnil setkání animátorů. Byla to formace mladých lidí, pro získání kompetencí k vedení farních skupin mládeže a dětí.

V oblasti pastorační práce se zejména jedná o animaci katecheze, animaci liturgie a o animaci farnosti počátkem 60. let 20. století. V dnešní době se označení animátor vztahuje na celou řadu služeb v církvi ve významu spoluzodpovědný, pověřený, spolupracovník, vedoucí atd.

Šířiteli a velkými propagátory tohoto přístupu u nás jsou především Salesiáni¹²⁰, kteří chápou animátora jako iniciátora aktivit, který ovlivňuje (příp. vede) skupinu mládeže.¹²¹

5.2 Animace v liturgii

Jaký je úkol animace v liturgii? Snahou animace liturgie je dát liturgické slavnosti takového ducha, aby se všichni účastníci mohli činně zapojit do jejího slavení. Jen tak se stane liturgie skutečným dialogem mezi Bohem a lidmi a i navzájem mezi účastníky liturgického slavení.

V předchozích kapitolách jsem se zamýšlel nad obnovou liturgie po Druhém vatikánském koncilu. Aby tato obnova byla naplněná, je potřeba plnou, uvědomělou a plodnou účast všech přítomných. Z toho je však zřejmé, že takto pojímaná liturgie vy-

¹¹⁹ B. LAZAROVÁ, *Mimoškolní edukátoři. 2.4 Animátor*, Str. 438.

¹²⁰ Pozn. Salesiáni Dona Bosca jsou významnou kongregací v katolické církvi, která se specializuje na práci s mládeží. Řád založil italský kněz Jan Bosco v roce 1859 a pojmenoval ji k počtě svatého Františka Saleského (papež Pius IX. schválil regule řádu v roce 1874). V roce 1995 měl řád asi 17 000 členů a spravoval 1616 středisek ve 122 zemích světa.

¹²¹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace jako výchovná metoda*. [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/szz/animace>

žaduje důkladnou přípravu. Na to pamatují i Všeobecné pokyny k Římskému misálu: *"Na praktické přípravě každého slavení bohoslužby se mají svorně a pečlivě podílet podle misálu a jiných liturgických knih všichni, kterých se to týká z hlediska obřadů, pastoračního využití a hudby."*¹²²

Jak by měla animace v liturgii fungovat, popisuje Z. Demel: *„Na animaci liturgie se přímo podílí skupina pro přípravu liturgie, obvykle zvaná liturgický kroužek, nepřímo ženy a muži činní v katechezi a dále ti, kdo pečují o údržbu a výzdobu liturgického prostoru. Lze tedy mluvit o přímé či vlastní animaci, která se uplatňuje jako zvláštní role během samotného slavení liturgie, a jednak lze hovořit též o nepřímých animačních činnostech, které se uplatňují spíše ve vzdálené přípravě liturgie. V prvním případě jde zejména o činnost členů liturgického kroužku a mezi nimi především o činnost animátora, který má na starosti režii celého liturgického slavení, pro něhož v tomto pojednání používám název režisér, v druhém případě jde především o práci žen a mužů činných v katechezi a těch, kteří se starají o liturgický prostor.“*¹²³

Z výše popsaného je zřejmé, že hlavním úkolem animátora je udržování spojení mezi předsedajícím a Božím lidem a dbát na správný průběh slavení liturgie.

Animátorem může být laik, který se na liturgii podílí přímo (samotné shromáždění, které slaví liturgii) nebo nepřímo (katechetky a katecheté).

¹²² KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVATOSTI, *Všeobecné pokyny k Římskému misálu* čl. 111.

¹²³ Srov. DEMEL. Z, *Animace liturgie*. Str. 103

5.3 Liturgický kroužek

Liturgický kroužek je uskupení, které se podílí na přípravě nedělních nebo jiných význačných liturgických slavností.

Do liturgického kroužku předně náleží:

- Kněz, který bude liturgickému shromáždění předsedat, může hodně ovlivnit celou atmosféru liturgického slavení.
- Jáhen také značným způsobem ovlivňuje ducha liturgického slavení, protože jeho důležitým úkolem je komunikovat se shromážděním.
- Režisér, jeho úkolem je režírovat danou liturgickou slavnost, což zahrnuje organizaci a harmonizaci všech služeb potřebných k jejímu slavení. Má podrobně zpracovaný program bohoslužby a zajišťuje rozdělení jednotlivých rolí.
- Varhaník, vedoucí sboru či scholy; ti by měli v dohodě s ostatními vybrat hudbu a písně tak, aby odpovídaly hlavnímu tématu bohoslužby a pomohly ho ještě více zdůraznit.
- Lektoři, zajišťují četbu z Písma svatého na jeho předčtení by měli předem pečlivě připravit.
- Žalmista, by si měl dobře osvojit zpěv žalmu a s lidem nacvičit zpěv responsoria.
- Akolyta pomáhá knězi a příp. jáhnovi v celé řadě záležitostí zejména při eucharistické slavnosti. Mezi jeho úkoly náleží také přichystat oltář a posvátné nádoby pro slavení eucharistie a není-li přítomen jáhen, může pomáhat s rozdáváním sv. přijímání.
- Komentátor svými vstupy a vysvětleními pomáhá plné účasti shromáždění na slavené liturgii. Toto se uplatňuje zejména u složitějších liturgických slavností v průběhu liturgického roku (např. o velikonočním triduu).
- Ceremoniář by měl být ustanoven alespoň v katedrálách a větších kostelech jako ten, kdo bude pečovat o "řádné provádění úkonů".

Každá z těchto rolí je důležitá a dopomáhá k tomu, aby liturgie probíhala řádně a úplné míře se projevila její krása a bohatost.¹²⁴

5.4 Požadavky kladené na animátory

Na každého člena skupiny jsou pochopitelně kladeny velké požadavky. Z. Demel ve svém článku *Animace liturgie* poukazuje na to, že každý animátor by měl mít především dostatek fantazie a představivosti. Může tak do liturgie vtisknout rozmanitost a živost a tím se vyhnout stereotypu a nudě. Podle mého názoru je další velmi důležitou vlastností umění komunikovat. Dobrým animátorem může být jen ten, kdo dokáže vést dialog. Jen tak lze totiž dosáhnout účinné animace liturgického shromáždění. Během liturgického slavení musí animátor hlídat, zda nedochází ke komunikačním poruchám, a jestliže ano, musí je umět odstranit. V té souvislosti musí dávat pozor vůbec na styl komunikace, na gesta, hlas a musí udržovat se shromážděním oční kontakt. Měl by také umět kontrolovat své nálady a projevy. Animátor se musí snažit, aby byl osobně přesvědčen o všem, co říká a dělá, aby mohl jiným pomoci dělat totéž. Animátor musí dbát na to, aby nepoutal na sebe přílišnou pozornost nebo na dění, které zprostředkovává. Také, aby nedělal naprosto nevýrazná, uvolněná, neosobní a neutrální gesta.

Liturgická činnost animátora má být pravým povoláním ve víře a vzájemnou zkušeností společenství s Bohem a s bratry a sestrami.

Aby toho animátor dosáhl musí se trvale formovat v oblasti biblické, církevně pastorační, liturgické, duchovní a technické.¹²⁵

¹²⁴ Srov. DEMEL. Z, *Animace liturgie*. Str. 104-108

¹²⁵ Srov. DEMEL. Z, *Animace liturgie*. Str. 105-108

5.5 Režie slavení

K režii slavení se vyjadřuje Z. Demel takto: „*Liturgickou režii lze definovat jako privilegovanou cestu uskutečnění plného a uvědomělého slavení. Jako každá cesta, tak i metoda liturgické režie má postupné etapy. Lze jich jmenovat pět: 1. projekt, 2. program, 3. příprava, 4. slavení, 5. ověřování.*“¹²⁶

- Projekt slavení - v tomto bodu je důležité, aby animátor znal odpověď na otázku: "Co máme slavit a jaké ovoce má toto slavení přinést mému shromáždění?". Proto animátor musí znát dokonale obřad, který má být realizován. Nutným předpokladem k tomu je: dobrá znalost Všeobecných pokynů k Římskému misálu, pochopení obřadů ve světle liturgického tajemství vzhledem k danému liturgickému období, pochopení obřadů ve světle textů z Písma svatého, pochopení obřadů ve světle jednotlivých částí slavnosti, pochopení smyslu každého rituálu nebo slavení pro dané shromáždění.
- Program slavení – když vybíráme program, kterým bychom chtěli realizovat určitý obřad, tak musíme mít na paměti čtyři praktické rady:
 1. Studovat Římský misál.
 2. Vzít na vědomí různé modality navržené v misálu pro realizaci jednotlivých momentů slavení.
 3. Hledat obřadní řešení více přizpůsobená konkrétní bohoslužbě.
 4. Provést výběr odpovídající liturgické době, struktuře shromáždění, času a technickým prostředkům.
- Příprava slavení - Skupinu připravující konkrétní bohoslužbu by měli tvořit: režisér, předsedající a příp. i jáhen, vybraní lektori nebo alespoň jejich koordinátor, akolyta nebo vedoucí ministrantů, osoba zodpovědná za hudbu a zpěv, příp. i kostelník a další potřebné osoby.

Příprava se slavení se skládá z několika fází:

 1. Fáze – začít s liturgickými čteními
 2. Fáze – věnovat pozornost vstupním obřadům
 3. Fáze - zajistit souvislost Kréda a přímluv s biblickými čteními.

¹²⁶ DEMEL. Z, *Animace liturgie*. Str. 111.

4. Fáze - věnovat péči eucharistickým obřadům, např. obřad přinášení darů chleba a vína, výběr eucharistické modlitby, obřad přijímání apod.

5. Fáze – naplánovat závěrečné obřady

Režisér ze schůzek liturgického kroužku získá potřebné informace pro vypracování detailního režijního plánu.

- Slavit a ověřovat – jedná se o poslední etapu liturgické režie. Ověřování se děje ve dvou krocích: bezprostředně po skončení bohoslužby a pak v následujících dnech. Pokud chceme, aby ověřování bylo dostatečně vypovídající, nelze shromažďovat pouze dojmy a analýzy animátorů, ale získat si vstupy také od věřících ve shromáždění. Zvláště zpočátku je při ověřování nezbytné, dávat pozor na to, abychom se nenechali odradit neúspěchy.¹²⁷

5.6 Závěrečné zhodnocení animace

Jak je patrné z předchozího textu, animace liturgie vyžaduje dokonalou přípravu a schopné animátory, kteří jsou tvůrčí. Vždy však musí mít na paměti, že pravým a prvním animátorem shromáždění je Duch svatý. Jen animační skupina pracující v duchu víry může přispívat k tomu, aby shromáždění slavilo liturgii s živou vírou, a tak i k vlastnímu posvěcení a k oslavě Boží.

Domnívám se, že animace liturgie je velice důležitá zejména pro skupinu mladých lidí, protože mládeži na opravdovém prožívání bohoslužby záleží; pociťuje potřebu správně chápat a interpretovat jednotlivé symboly liturgie.

¹²⁷ Srov. DEMEL. Z, *Animace liturgie*. Str. 110.- 119.

6. Snahy o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou

Velmi důležité pro činnou účast na liturgii je správné porozumění smyslu jejich úkonů. V novější době k tomu významně přispělo liturgické hnutí, které vyústilo v konstituci Sacrosanctum Concilium, z ní pak vzešla rozsáhlá obnova liturgie.¹²⁸

Rád bych použil myšlenky bývalého týnského faráře Hroznaty Františka Janouška, který vyzdvihuje užitečnost poučování a vysvětlování:

- „Kdo je trochu poučen o výběru mešních biblických čtení, ten ví, že v neděli bývájí ve velkých částech liturgického roku čtení ze Starého zákona a evangelijní čtení obsahově souzvučná, snáze toto postřehne.
- Kdo je poučen, že po prvním biblickém čtení následuje žalm vybraný tak, aby byl tomu předcházejícímu čtení obsahově blízky, ten to také snáze rozpozná.
- Při přípravě obětních darů, po nalití vína do kalicha, přilévá kněz do něho několik kapek vody. To má prastarý symbolický význam, který je doprovázen modlitbou kněze „Jako se tato voda spojuje s vínem, tak ať jsme spojeni s Božstvím věčného Syna, které je spojeno s naším lidstvím“. Ke zbožnému prožívání přípravy obětních darů je obohacující tuto symboliku znát a s touhou po naplnění jeho smyslu si ji připomenout.“¹²⁹

Toto poučování a vysvětlování je předpokladem pro činnou účast také v týnské farnosti.

¹²⁸ Detailněji popsáno ve druhé kapitole: Činná účast věřících při liturgii

¹²⁹ JANOUŠEK, F., *Jak se účastnit liturgie*. Str. 20.-22

6.1 Základní informace

Farnost Týn nad Vltavou - původně letní sídlo pražského arcibiskupa, jak dokazují písemné zprávy z let 1229 a 1259. Při kostele, tehdy zasvěceném sv. Kryštofu, byla ve 14. století kolegiální kapitula s proboštem a děkanem v čele. Zanikla za husitských válek. Matriky jsou vedeny od roku 1650.

Kostel sv. Jakubav¹³⁰ (původně sv. Kryštofa), původně raně gotický, přestavěn roku 1279, přestavěn a rozšířen v letech 1560-1567, kdy byla postavena věž. Zevně barokizován v roce 1720.

Kostel sv. Víta raně barokní z let 1681 – 1682, barokní centrála postavena patrně Antonínem de Alfieri.

Vltavotýnský vikariát existoval v letech 1790 – 1952.

Týnská římskokatolická farnost patří do českobudějovické diecéze, do vikariátu České Budějovice venkov, o farnost se starají¹³¹:

- P. Marek Antoni DONNERSTAG Th. D. - ustanovený administrátorem farnosti 1. února 2003 dekretem českobudějovického biskupa Mons. Jiřího Paďoura OFM Cap.. Nese plnou zodpovědnost za farnost.
- Karel SÁDLO - ustanovený kaplanem v jáhenských funkcích 1. října 1992 dekretem českobudějovického biskupa Mons. ThDr. Antonína Lišky CSsR.

V Týně působilo také několik významných farářů: Josef Lhotský (1898 - 1911) spisovatel; Karel Vinařický (1849 – 1859)¹³², kanovník vyšehradský, spolutvůrce časopisu katolického duchovenstva, přední národní buditel a básník. V posledních letech to byli např. P. Josef Noska, P. Václav Štěpán a několik měsíců i současný generální vikář P. Adolf Pintíř.

Na současný život farnosti mají také stále vliv kněží: Hroznata František Janoušek a František Pich.

¹³⁰Obr. 9. Kostel sv. Jakuba

¹³¹ Vztahuje se k období únor 2013.

¹³² Jeho nejvýznamnějším dílem je vlastenecká sbírka *Varito a lyra* (1843), dále knihy *Ohlas lyry starého veršovce* (1853). Vinařického básně byly velmi oblíbené i mezi dětmi a mnoho z nich zlidovělo, např. *Tluče bubeníček, tluče na buben* nebo *Ivánku náš, copak děláš*.

V Týně nad Vltavou žije asi 10 tisíc obyvatel, z toho chodí do kostela 250 až 300 lidí, to jsou 2,5 – 3 % všech obyvatel. Při jiné interpretaci těchto statistických údajů zjistíme, že 97% obyvatel praktikuje svou víru nepravidelně nebo vůbec, ač jsou někteří pokřtěni. V této majoritní skupině jsou hledající, příznivci i ti, kteří Boha zapomněli nebo ho nikdy nepoznali.

Z Týna nad Vltavou se spravují i další farnosti: Albrechtice nad Vltavou, Křtěnov, Neznašov a Zálší.¹³³

6.2 Aktivní účast věřících v Týně nad Vltavou

U nás ve farnosti funguje služba akolytů¹³⁴, lektorů, žalmistů, chrámových sborů, vedení bohoslužeb slova. Dále máme početnou skupinu ministrantů a skupinu věřících, kteří vykonávají neliturgické služby (kostelníci, úklid a výzdoba kostela).

6.2.1 Aktivní účast při mši svaté

Mše svatá je nejdůležitější společnou modlitbou lidí.

- Úvodní obřady
 - Vstupní zpěv zajišťují střídavě oba sbory, varhaník, děti nebo mládež. Vždy se příslušná skupina snaží rozdat na lavice příslušné texty, aby i farníci mohli zpívat, nebo se používá kancionál.
 - V průvodu k oltáři jdou spolu s knězem ministranti a akolyté.

- Bohoslužba slova

Každý z lektorů se snaží, aby příslušné čtení z Písma svatého přečetl pečlivě s pochopením textu, se správnou intonací. Proto si většinou daný úryvek přečte

¹³³Srov. Donnerstag, Římskokatolická farnost Týn nad Vltavou [online] Týn nad Vltavou. Římskokatolická farnost Týn nad Vltavou. Posl. úpravy 28.10.2010 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z <http://www.ftyn.wz.cz/showpage.php?name=informace>

¹³⁴9.9.2007 - Páter Marek ohlásil přípravný kurz na přijetí služby akolytátu, bylo vybráno osm mužů, kteří se připravovali skoro rok, aby 13.7.2008 přijali ustanovení z rukou generálního vikáře P. Baxanta. Tito muži asistují při nedělních mších svatých, čtou, podávají svaté přijímání, vedou křížové cesty, modlitbu růžence, navštěvují nemocné a přinášejí jim svaté přijímání.

doma předem nebo starší ministrant přidělí čtení lektorovi dostatečný čas před mší svatou.

- První čtení zpravidla čte lektor z lidu.
- Žalm zpívá varhaník nebo zpěv žalmu zajišťuje jeden ze sborů.
- Druhé čtení zpravidla čte akolyta nebo starší ministrant.

- Příprava darů

- Přípravu oltáře zajišťují akolyté a ministranti.
- Vybírání peněz zajišťují kostelníci a starší ministranti.
- Při nedělní mši svaté, při svátcích a slavnostech přinesení obětních darů zajišťují děti, které v průvodu nesou chleba, víno, dále většinou květinu, případně nějaký výrobek, který zhotovily při dětské sobotě.

- Eucharistická modlitba

Eucharistická modlitba je středem a vrcholem celé mše svaté. I když se větší část eucharistické modlitby modlí kněz, nemodlí se nikdy sám za sebe, ale za celou církev a jejím jménem. Pan farář často upozorňuje farníky na to, aby Ti, kdo jsou při bohoslužbě shromáždění, se účastnili eucharistické modlitby aktivně.

- Svaté přijímání

- Otče náš se modlí všichni společně a nahlas (při dětské mši svaté se děti někdy chytou s panem farářem, ministranty, akolyty a katechety za ruce).
- Pozdravení pokoje je symbolickým gestem, proto jsou farníci instruováni, aby pozdravili pouze nejbližší stojící a nevznikl v kostele zmatek.
- Akolyta přinese ze svatostánku na oltář ciborium.
- Zpěv k přijímání zajišťují střídavě oba sbory, varhaník, děti nebo mládež.
- Svaté přijímání při nedělní bohoslužbě podává kněz a jeden akolyta.
- Po přijímání církev doporučuje setrvat chvíli v tichu. Naše farnost má toto zažité ještě z dob, kdy v Týně působil Hroznata František Janoušek.
- Akolyta provede purifikaci.

- Akolyta zpět odnese ciborium do svatostánku.
- Závěrečné obřady
 - Závěrečný zpěv zajišťují střídavě oba sbory, varhaník, děti nebo mládež.

6.2.2 Velikonoční bohoslužby

6.2.2.1 Přípravná skupina

V kapitole 5.3 jsem popisoval funkci a úkoly „Liturgického kroužku“. U nás v týnské farnosti oficiálně tento liturgický kroužek nefunguje. Ale pravidelně před velikonočními bohoslužbami nebo před nějakou výjimečnou slavností se na faře schází skupina, která spolupracuje na přípravě těchto bohoslužeb. Tato skupina je tvořena páterem Markem, všemi akolyty, varhaníkem a vedoucím sboru. Snahou této skupiny je do detailu připravit všechny obřady, rozdělit úkoly a zajistit, aby co největší skupina farníku byla vtažena do obřadů.

Vždy je dbáno na to, aby se těchto obřadů účastnil velký počet ministrantů a akolytů.

6.2.2.2 Zelený čtvrtek

Členění Obřadů

- Obřad mytí nohou – tento obřad má v naší farnosti zatím krátkou tradici, uskutečnil se pouze dvakrát. První rok byla vybrána skupina akolytů a mužů, kteří významně ve farnosti pomáhají (kostelníci, varhaník, členové farní a ekonomické rady); další rok to byli otcové dětí, které přijaly první svaté přijímání.
- Přenesení hostie do boční kaple – odnáší pan farář spolu s ministranty, kteří nesou svíce. Ženy před tím nachystaly a vyzdobily boční kapli.
- Obnažení oltáře

Rozdávání housek – každý z farníků obdrží po mši svaté housku, která má připomínat poslední večeři.

Společná večeře na faře – tato aktivita probíhala v minulosti, kdy se mládež scházela spolu s knězem na faře, kde byla slavnostní večeře. Před večeří se četl úryvek z Písma svatého o vyvedení Izraelitu z egyptského otroctví.

Adorace v Getsemanské zahradě – zástupci mládeže vyberou rozjímavé modlitby, které jsou spojeny s prosbou. Tyto modlitby a prosby se rozdělují mezi účastníky. Adorace je obohacena rozjímavým zpěvem, který zajišťuje sbor

6.2.2.3 Velký pátek

Křížové cesty

- Křížová cesta pro děti a mládež – tato křížová cesta začíná v 15:00, jednotlivá zastavení jsou rozdělena mezi děti, které si je připravují společně s paní katechetkou, na hodinu náboženství. Zpěv zajišťuje sbor dětí a mládeže.
- Křížová cesta – obvykle začíná v 18:00 hodin a vedou ji buď akolyté, nebo zástupci farnosti.

Členění obřadů

- Bohoslužba slova
 - dvě čtení a žalm (První čtení zpravidla čte lektor z lidu, žalm zpívá bez doprovodu varhan zpěvačka ze sboru; druhé čtení zpravidla čte akolyta).
 - pašije podle Jana – jsou rozděleny podle postav mezi více farníků. Tyto texty jsou jednotlivým čtenářům doručovány předem, aby si mohli text řádně připravit.
 - homilie
 - velké přímluvy – čtou farníci. Je dbáno na to, aby přímluvy byly vhodně rozděleny mezi jednotlivé skupiny.

- Obřad uctívání – zpěv bez varhan, všichni postupně přistupují ke kříži. Ministranti drží kříž.
- Obřad svatého přijímání - ministranti s akolyty prostřou oltář a zapálí svíce na oltáři.

6.2.2.4 Velikonoční vigilie

Adorace před otevřeným hrobem – kostel je dopoledne otevřený k soukromé adoraci. Je vypsaný rozpis tak, aby byla zajištěna přítomnost věřících v kostele po celou dobu adorace.

Slavnost světla:

- Žehnání ohně – jeden z kostelníků zajistí rozdělení ohně a následný úklid.
- Zdobení paškálu a jeho zapálení – jeden z farníků má na starosti přípravu paškálu – předvrtání děr.
- Zapálení svící účastníků a průvod kostelem – světlo se šíří od paškálu, k ministrantům až ke všem věřícím
- Chvalozpěv Exultet

Bohoslužba slova:

- Starozákonní čtení + žalm + modlitba (jednotlivá čtení jsou dopředu rozdělena mezi věřící, o zpěv žalmů se střídají varhaník a sbory)
- Gloria (po zapálení svící na oltáři) – akolyté připravují oltář, ministranti zvoní na všechny dostupné zvony
- Novozákonní čtení – čte akolyta
- Aleluja + žalm – zpívá varhaník
- Evangelium
- Homilie

Křestní bohoslužba

Při křestních bohoslužbách asistují ministranti a akolyté.

- Výzva k modlitbě
- Litanie ke všem svatým

- Žehnání křestní vody (3 možné způsoby)
- Zřeknutí se zlého
- Mazání oleje katechumenů
- Vyznání víry
- Křest
- Obléknutí bílého roucha
- Předání hořící svíce
- Biřmování

Slavení eucharistie¹³⁵

- Vyznání víry
- Přímluvy
- Přinášení obětních darů
- Eucharistická modlitba
- Svaté přijímání
- Závěrečné obřady

6.2.3 Mše svatá s dětmi a mládeží

Jednou měsíčně se děti z naší farnosti scházejí na faře, aby se společně připravili na dětskou mši svatou, které se také účastní mládež. Děti s mládeží secvičí písně, které se budou při mši svaté hrát. Paní katechetka vybere děti, které budou číst čtení a přímluvy.

Samotná dětská mše svatá začíná v 17:00 hodin (v létě v 18:00 hodin). Celá bohoslužba je v režii dětí, mají na starosti zpěv s kytarou.

Páter Marek přichází na promluvu mezi děti, vede s nimi dialog. Pomocí příběhu vysvětluje dětem pravdu z Božího slova. Další částí mše svaté, které se děti mohou aktivně zúčastnit, jsou přímluvy. Mohou přečíst prosbu přichystanou na lístku, nebo říci svou vlastní.

Modlitbu „Otče náš“ se děti modlí v kruhu kolem oltáře. Děti v průvodu přinášejí obětní dary. Většinou se s dětmi mše svaté účastní jejich rodiče, případně babičky a

¹³⁵ Stejně jako v kapitole 6.2.1

dědové. Po skončení každé dětské mše svaté se sejdou znovu na faře, kde na ně čeká ještě drobné občerstvení.

6.2.4 Varhaník a sbory

Týnským varhaníkem je bývalý krajský radní Jiří Netík, který stál také za nedávnou generální rekonstrukcí varhan¹³⁶. Pro něj byla oprava varhan srdeční záležitostí, protože službu varhaníka vykonává od roku 1965.

V naší farnosti aktuálně fungují dva chrámové sbory:

- První skupinu tvoří mladí lidé a obohacuje bohoslužby zejména písněmi z Hosany. Také secvičuje písně Taizé, které jsou nosnou součástí slavností Světla.
- Druhou skupinu založila před několika lety při kostele sv. Jakuba Blanka Souchová. Tento chrámový sbor se specializuje na starou i soudobou duchovní hudbu: žalmy, písně, kánony, chorál, vícehlas.
- Další aktivitou z oblasti hudby je „Vánoční mše“ J. J. Ryby. Již řadu desetiletí zaznívá v našem kostele o Štědrém večeru půlnoční mše v původním provedení místních hudebníků a zpěváků. Poslední dobou se o ni stará dirigent Ing. Jaroslav Lunáček. Na půlnoční přicházejí i ti, kteří jinak do kostela nechodí.

6.2.5. Úprava liturgického prostoru

Úprava liturgického prostoru je sice něčím vnějším, ale přece významným pro podporu činné účasti na liturgii. Ve všech týnských farnostech je mnoho let samozřejmostí umístění oltáře tak, aby kněz mohl sloužit čelem k lidu. Také na správné rozmístění lavic ve všech kostelích je kladen patřičný důraz. Páter Marek často nabádá, aby si věřící sedali dopředu a měli tak možnost být vtaženi do posvátného děje. K tomu byl velice důsledný i jeho předchůdce Hroznata František Janoušek.

O to, aby byl kostel řádně připraven, uklizen a vyzdoben pečuje poměrně velká skupina farníků. Běžná služba kostelníka není přímo liturgická, ale je velmi důležitá pro přípravu liturgie. Nejméně půl hodiny před bohoslužbou otevře kostel. Potom spustí zvony, připraví hostie, víno, bohoslužebné nádoby; v lekcionáři a v misálu vyhledá

¹³⁶ Celou rozsáhlou rekonstrukci varhan prováděla firma Organa Kutná Hora. Oprava probíhala citlivě s hlavním cílem zachovat co možná největší množství originální substance nástroje. Záměrem bylo docílit historicky funkčního stavu z doby po předešlé přestavbě.

správné texty a nachystá ornát; nakonec rozsvítí svíce a zapne osvětlení a ozvučení kostela. Ve všedních dnech při mši svaté nahrazuje nepřítomné ministranty a lektory. Po mši svaté vše uloží na své místo a zavře kostel.

V Týně nad Vltavou se o tuto důležitou službu střídavě starají dvě ženy a dva muži.

Výzdoba a úklid kostela jsou také nedílnou součástí, která je nepřehlédnutelná. Jedná se převážně o květinovou výzdobu. Na této službě se podílí několik žen, které nám dopřávají pohled na upravený a čistý interiér kostela.

6.2.6 Osobní modlitební život

V kapitole 2.2.5 jsem se zmiňoval o tom, že k osobnějším a vroucnějším zapojení do liturgie nás uschopňuje náš mimoliturgický osobní modlitební život. I v této oblasti se naše farnost snaží být aktivní.

- Četba a rozjímání Písma svatého například formou biblických hodin. Biblické hodiny mají v Týně velmi dlouhou tradici, asi od roku 1982. Biblické hodiny organizoval v minulosti Hroznata František Janoušek a František Pich. Aktuálně tuto aktivitu zajišťuje pan jáhen Karel Sádlo. Během těchto setkání se podařilo probrat množství biblických textů, jak ze Starého zákona, tak i z Nového zákona. Jednotlivá sezení jsou organizována tak, že nejprve zvolený účastník svými slovy krátce zopakuje hlavní myšlenky z minulého probíraného textu. Následuje čtení nového úryvku, který je rozebírán a vysvětlován panem jáhen. Následně o tomto textu celá skupina diskutuje.
- Růžencové rozjímání tajemství víry zniterňuje a prohlubuje jejich prožívání v liturgii.
Více než 50 lidí z naší farnosti je zapojeno do modlitby živého růžence, tzn. každý den se společně modlíme růženec, ve kterém rozjímáme nad životem Pána Ježíše. Při této živé modlitbě se navíc nejen modlitebně spojujeme vzájemně mezi sebou, členy živého růžence, ale připojujeme k nám i ostatní farníky a naše blízké a celou Církev, za které se modlíme.
- Zvlášť významný je vztah mezi účastí na mši svaté a úctou k nejsvětější svátosti. Adorace probíhá v Týně nad Vltavou pravidelně každý pátek po mši svaté.

- Slavnost světla - meditativní modlitba s písněmi z Taizé, je tvořená četbou z Písma svatého, meditativního zpěvu a ticha. Průběh a vedení modlitby zajišťují já a meditativní zpěv obstarává týnský sbor. Tato modlitba probíhá v kapli sv. Anežky v Čihovicích.

„Modlitba se zpěvem je jedním ze základních prostředků k vyjádření a oživení touhy po Bohu. Meditativní zpěv vede člověka k prameni modlitby, který pak vyvěrá v tichosti jeho srdce v každém okamžiku, ve dne i v noci, při práci, při rozmlouvách s druhými lidmi, při odpočinku...“¹³⁷

- V minulosti se v naší farnosti scházela skupinka mladých, kteří se před nedělní mší svatou společně modlili ranní chvály. V současné době není modlitba breviáře ve farnosti přímo organizovaná, ale na závěr setkání akolytů nebo mládeže se tato skupina pomodlí Nešpory.

6.2.7 Ostatní související aktivity

Zde jsou další aktivity, které sice nejsou přímo liturgické, ale mají pozitivní vliv na formaci věřících, připravují je pro činnou účast a pomáhají jim v jejich osobním životě:

- Modlitební hlídky - základem je každodenní modlitba za místa, kde žijeme a působíme, prosba o Boží požehnání pro toto místo a lidi s ním spojenými.
- Seminář obnovy v Duchu svatém - cílem semináře je prohloubit svůj osobní duchovní život a vztah k Ježíši Kristu a učit se, jak žít křesťanský život v síle Ducha Svatého.
- Hovory s farářem - Tato setkání jsou určena především pro ty, kdo mají něco na srdci a chtějí se svěřit jinému člověku nebo si popovídat. Pro ty, kteří mají nějakou otázku týkající se víry, křesťanství či smyslu života, kteří hledají radu či pomoc, kteří se chtějí s dalšími lidmi modlit za svůj úmysl.
- Dětské soboty - program pro děti připravuje mládež, vždy je tematicky zaměřen s ohledem na liturgický rok.
- Setkávání – akolytů, ministrantů, mládeže, modlitební skupiny.

¹³⁷ Webové stránky komunity Taizé, *Meditativní zpěv* [online] Taizé. Komunita Taizé. Posl. úpravy 30.05.2008 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/>.

7. Závěr

Ve své diplomové práci „Od pasivity k aktivitě – činná účast věřících při slavení liturgie obnovené II. vatikánským koncilem“ jsem si vytyčil dva konkrétní cíle.

Prvním z nich bylo popsat dějiny liturgie s důrazem na „liturgické hnutí“ a jeho snahu o činnou účast, která se výrazně promítla do konstituce Sacrosanctum Concilium. Druhým cílem bylo nastínit snahy o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou.

Pro dosažení prvního cíle, bylo velice zajímavé sledovat proměnu činné účasti v průběhu dějin. Katolická církev odkryla pozapomenutou pravdu o významu laiků v církvi na počátku 20. století a začala si intenzivněji všimnout daného tématu na základě působení laiků a studia života ve svých prvních staletích.¹³⁸

Nosným tématem pro tuto práci bylo období liturgického hnutí, kdy k novým impulsům v oblasti liturgie dochází nejprve v kláštorech, poté se nadšení jednotlivci snažili o popularizaci liturgie. Tyto snahy vyústily k nejvýznamnějšímu mezníku ve vývoji katolické liturgie - ke Druhému vatikánskému koncilu. Liturgické konstituce Sacrosanctum concilium předkládá mnoho důležitých změn v liturgii. V té době do jisté míry přestává platit obraz kněz a ostatní věřící a začíná se uplatňovat model živého církevního společenství, kde se laik aktivně účastní slavení liturgie a podle svých schopností se podílí na životě farnosti.

A právě druhým cílem této diplomové práce bylo zamyslet se nad tím, jestli se ve farnosti, ve které žijí vyskytují snahy o činnou účast. Domnívám se, že díky obětavosti pátera Marka a pana jáhna Karla, týnská farnost žije aktivním životem. O činnou účast se snaží všechny skupiny farníků. Pro děti jsou pořádány dětské mše svaté, zapojují se také do běžných nedělních mší svatých (chlapci ministrují, ostatní přinášejí obětní dary, někdy zajišťují zpěv), svojí dlouholetou tradici mají dětské tábory a dětské soboty, které probíhají jednou za měsíc. Mládež má pravidelná setkání, mají svůj chrámový sbor, jsou zapojeni do úklidu kostela, účastní se poutí mládeže. Ve farnosti aktivně funguje skupina akolytů, kteří vykonávají službu při oltáři. Při nedělní mši svaté podávají svaté přijímání, ve výjimečných případech vedou bohoslužbu slova. Mezi staršími lidmi je skupina lektorů, čtyři lidé vykonávají službu kostelníka, podílejí se na

¹³⁸ Srov. DOLISTA J., Podněty k reflexi o laicích [online] Getsemany. [cit. 2013-03-20]. Dostupné z <http://www.getsemany.cz/node/1782>

úklidu a výzdobě kostela. Všichni farníci se mohou účastnit např. biblických hodin, hovorů s farářem, semináře obnovy k Duchu svatému nebo modlitby živého růžence.

Tato práce by mohla být dobrým impulzem k tomu, abychom neochabovali ve svých snahách o aktivní účast. Získané poznatky nám mohou pomoci uvědomit si, že i nadále je potřeba z plných sil čerpat z bohatství liturgie, které nám odkryla konstituce Sacrosanctum Concilium. Mše svatá je totiž nesmírně cenný poklad. Nikdy ovšem nemůžeme říci, že jsme poklad liturgie zcela objevili. Je naším celoživotním úkolem pronikat do její hloubky.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- ADAM, A.; *Liturgika*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2001, 471 s. ISBN 80-7021-420-1.
- AUGÉ, M.; *Liturgická spriritualita*. Trnava: Dobrá kniha, 1998. ISBN 80-7141-341-0.
- BENEDIKT XVI.; *Duch liturgie*. 1. vyd. Brno: Barrister&Principal , 2006, 205 s. ISBN 80-7364-032-5.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.
- BRADÁČ J.; *Věda o liturgii - přednášky a texty*. Olomouc, 1972.
- *Český misál*. Praha: Zvon. 1995. ISBN 80-7113-066-4.
- DEMEL. Z.; *Animace liturgie*. Studia theologica 43, roč. XIII (1/2011). ISSN 1212-8570
- DEMEL, Z.; *Bohoslužby pro nejrůznější příležitosti – jejich příprava a příklady*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity. 2006. ISBN 80-7040-909-6
- DEMEL. Z.; *Liturgie s mládeží v německé jazykové oblasti*. Studia theologica 39, roč. XII (1/2010)
- DEMEL, Z.; "Vybraná nová témata v liturgice," in J. DOLISTA, *Perspektivy církve: Vybrané kapitoly z eklesiologie*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000
- DOLISTA J.; *Kněz strážce majáku?* České Budějovice: Setkání, 1997. ISBN 80-86074-00-5.
- Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.
- DONGHI, A.; *Gesta a slova*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995. ISBN 80-7192-008-3.
- FURGER, F.; *Místo církve ve společenské struktuře*, v: Teologické texty 6/1993 UVERSUM 3/2003
- GASSLEIN B.; *Preparing and Evaluating Liturgy*. Minnesota: TheLiturgical-Press, 1997. ISBN 0-8146-2444-8
- HUBÁČEK, J.; *Čeština pro učitele*: Finidr, s.r.o., Český Těšín, 1998. ISBN 80-86041-30-1

- JAN PAVEL II.; *Christifideles laici*. Praha: Zvon, 1996. ISBN80-7113-162-8
- JAN PAVEL II.; *Redemptoris missio*. Praha: Zvon, 1994. ISBN80-7113-101-6
- JAN PAVEL II.; *Ecclesia de eucharistia*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. ISBN 80-7192-849-6.
- JANOUŠEK, F.; Jak se účastnit liturgie. Týn nad Vltavou: Marek Svoboda, 1998. ISBN 80-902500-0-9.
- KNUPP, J.; *Mládež a liturgie*. Naim. Časopis pro pastorační mládeže, 1995, roč. neudán, č. 1
- Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVATOSTI, *Všeobecné pokyny k Římskému misálu* (20. 4. 2000; dále jen VPŘM), Praha: ČBK, 2003
- KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Všeobecné direktorium pro katechizaci* (15. 8. 1997), Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998, čl. 71, katechet.cirkev.cz/res/data/079/008828. Pdf
- KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě*, Praha: ČBK, 2004.
- KŘIŠŤAN, A., RENOCKL H.; *Církev a společnost*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity. 1999. ISBN 80-86074-09-9
- LAZAROVÁ, B.; "Mimoškolní edukátoři. 2.4 Anirnátor," in *Pedagogická encyklopedie*, ed. M. Průcha, Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-546-2
- NOVÁČEK, V., *Mše svatá – naše jedinečná pastorální šance*. Třebíč: ArcaJiM-faspol s.r.o., 1996. ISBN 80-85-766-55-8
- OPATRŇÝ, A.; *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-557-8.
- PALOUŠ, R.; *Rokování o roku*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994. ISBN 80-85795-14-0.
- RAHNER, K.; *Slova do mlčení*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 2004, 81 s. ISBN 80-86036-96-0.
- REID, H., *Preparing Music for Celebration*. Minnesota: TheLiturgicalPress, 1996. ISBN 0-8146-2480-4
- RICHTER, K., *Liturgie a život*. Praha 1: Vyšehrad spol. s.r.o., 2003. ISBN 80-7021-575-5

- SCHUBERT D., *Kirchenmusik. Theologische Realenzyklopädie*. Berlin-New York 1976 nn. Sv. 18, 649-662.
- SKALICKÝ, K.; *Radost a naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-430-X.
- SUDOVÁ, M.; *Vltavotýnsko*. Praha: Ladislav Horáček, 2007. ISBN 978-80-7185-804-1.
- SWEET, J. S., *Preparing to Celebrate with Youth*. Minnesota: The Liturgical Press, 1997. ISBN 0-8146-2515-0
- ŠPIDLÍK, T.; *Spiritualita křesťanského východu: Modlitba..* vyd. Velehrad: Refugium, 1999, 557 s. ISBN 80-86045-33-1.
- TAFT, R. F.; *Život z liturgie – Tradice Východu a Západu*. Příbram: PBtisk, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-86715-95-7.
- URBAN, C.; RIEG, T. *Das Vergessene Jahrhundert: Kinder-Jugend-Gottesdienst: Warum sich Kirche ändern muss. Beispiele, Provokationen und Visionen aus dem kirchlichen Leben*. 1. vyd. Südring: Biblioviel Verlag, 2004. Reihe Jugendgottesdienst. ISBN 3-928781-72-3.

Internetové odkazy

- Dokumenty Svatého stolce, Všeobecné pokyny k římskému misálu (Editio typica tercia 2002) [online] Praha. Tiskové středisko České biskupské konference. Posl. úpravy 28.10.2005 [cit. 2012-01-12]. Dostupné z <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/>
- DEMEL Z.; Eucharistické modlitby z dodatku k Českému misálu [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/411ec56a7579afd0
- DEMEL. Z.; Několik kapitol k dějinám liturgie [online] [cit. 2013-03-01]. Dostupné z [HTTP://WWW.TF.JCU.CZ/GETFILE/1F55DAF52D10FCC6](http://WWW.TF.JCU.CZ/GETFILE/1F55DAF52D10FCC6)
- DEMEL. Z.; *Slavení liturgie s mládeží* [online] [cit. 2013-02-24]. Dostupné z www.tf.jcu.cz/getfile/26ff7341731c6fdb
- DIECÉZNÍ KATECHETICKÉ STŘEDISKO, *Co s dětmi při liturgii* [online] [cit. 2013-02-26]. Dostupné z http://kc.bcb.cz/_d/Co-s-detmi-pri-liturgii-4.pdf
- DONNERSTAG M.; Římskokatolická farnost Týn nad Vltavou [online] Týn nad Vltavou. Římskokatolická farnost Týn nad Vltavou. Posl. úpravy 28.10.2010 [cit. 2013-01-20]. Dostupné z <http://www.ftyn.wz.cz/>

- KAPLÁNEK, M. *Animace jako výchovná metoda*. [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Teologická fakulta [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/szz/animace>
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU, *Direktorium pro mše s dětmi* [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF/Katedra_krestanske_vyhovy/direktorium.pdf
- LITURGIE, Liturgie hodin [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://www.liturgie.cz/liturgie-hodin/spojovani-hodinek-a-dispens-od-modlitby-hodin/>
- PIUS X, Motu Proprio o posvátné hudbě [online] [cit. 2013-03-14]. Dostupné z http://www.sdh.cz/sdh_htm/archiv/mo_pro.htm
- POSVÁTNÁ KONGREGACE OBŘADŮ, *O hudbě v posvátné liturgii (Musicam sacram)* [online] [cit. 2013-03-10]. Dostupné z http://www.sdh.cz/sdh_htm/archiv/mus-sac.htm
- SAK P., SAKOVÁ K., *Mládež na křižovatce – Resume* [cit. 11.1.2013], http://www.insoma.cz/index.php?id=resume_cs&d_1=book_2.
- SIMAJCHL L.; *Liturgie* [cit. 12.1.2013], <http://fatym.com/taf/knihy/liturgie.htm>
- VLK. M, Pastorační směrnice pro bohoslužbu s dětmi [online] [cit. 2013-02-22]. Dostupné z <http://adks.apha.cz/Aktuality/pastoracni-smernice-pro-bohosluzby-s-detmi/>
- Webové stránky komunity Taizé, *Meditativní zpěv* [online] Taizé. Komunita Taizé. Posl. úpravy 30.05.2008 [cit. 2013-01-26]. Dostupné z <http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/>.

Závěrečné práce:

- GUTWIRTHOVÁ K.; *Mládež a liturgie: Problematika liturgie přizpůsobené mládeži a její některé moderní formy*, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2008.
- RYTÍŘ T.; *Karel Reban (1892-1957) - život a dílo*, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2011.
- TOMAN B.; *Kaple sv. Anežky České v Čihovicích: Architektura, náboženské aktivity*, České Budějovice: Teologická fakulta JU, 2011.

SEZNAM ZKRATEK

SC – konstituce Sacrosanctum Concilium

II. VK – Druhý vatikánský koncil

IHL - Instrukce o hudbě v liturgii

DCM - Diecézní centrum mládeže

SEZNAM PŘÍLOH

- I. Obrazová příloha

I. Obrazová příloha

Obr. 1. Internet – Pius X.

Obr. 2. Internet – Pius XII.

Obr. 3. Internet – klášter Maria Laach

Obr. 4. Internet - Emauzský klášter

Obr. 5. Internet - Romano Guardini

Obr. 6. Internet - Pius Parsch

Obr. 7. Z. Demel - Do elipsy uspořádaný prostor bohoslužby slova v Jugendkirche Ta-
bgha.

Obr. 8. K. Gutwirthová - Find•fight•follow Messe

Obr. 9. B. Langmaier - kostel sv. Jakuba

Obr. B. Toman – Mše sv. s dětmi

Obr. 10. J. Netík - kaple sv. Anežky v Čihovicích

Obr. 11. B. Langmaier - svěcení kaple

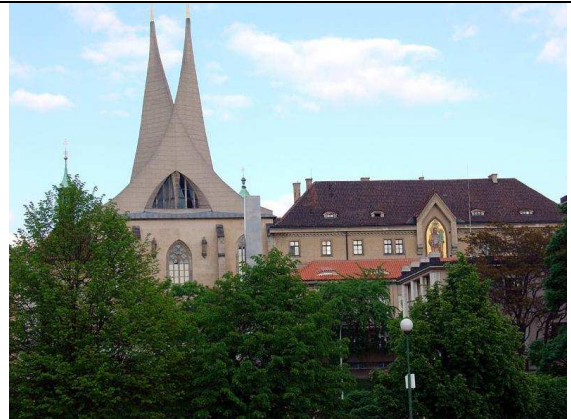
Obr. 1. Internet – Pius X.

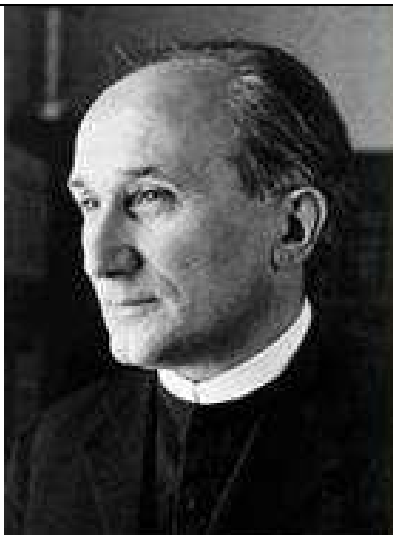
Obr. 2. Internet – Pius XII.

Obr. 12. Internet – klášter Maria Laach

Obr. 4. Internet - Emauzský klášter

Obr. 5. Internet - Romano Guardini

Obr. 6. Internet - Pius Parsch

Obr. 7. Z. Demel - Do elipsy uspořádaný prostor bohoslužby slova v Jugendkirche Tabgha.

Obr.8. K. Gutwirthová - Find•fight•follow Messe

Obr. 9. B. Langmaier - kostel sv. Jakuba

Obrázek 10. B. Toman – Mše sv. s dětmi

Obr. 11. J. Netík - kaple sv. Anežky v Čihovicích

Obr. 12. B. Langmaier - svěcení kaple

Abstrakt

TOMAN, B. *Od pasivity k aktivitě- činná účast věřících při slavení liturgie obnovené II. vatikánským koncilem*. České Budějovice 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Zdeněk Demel.

Klíčová slova: Činná účast, aktivita, Sacrosanctum Concilium, liturgické hnutí, *actuosa participatio*, liturgie, jazyk, hudba, děti, mládež, animace.

Práce se zabývá činnou účastí věřících při slavení liturgie obnovené II. vatikánským koncilem. Celá práce je rozdělená na pět větších tematických okruhů.

V první části jsou popsány dějiny liturgie od počátku do současnosti. Kde je kladen důraz na období liturgického hnutí a následné vyústění ve všeobecnou reformu liturgie - konstituci Sacrosanctum Concilium. Druhá část popisuje důležitost hudby a jazyka, které jsou nutným předpokladem pro činnou účast. Z problematiky liturgického jazyka jsem chtěl upozornit na přechod z latiny k lidovým jazykům po II. vatikánském koncilu. Církev chce, aby věřící při mši svaté nebyli jen jako diváci, k tomuto požadavku se vztahuje další část. Ta je především zaměřená na bohoslužby s dětmi a mládeží, ale také se vyjadřuje ke kráse a bohatství liturgie hodin. Velice důležitým pojmem je také animace liturgie o té pojednává čtvrtá část. V poslední části jsem se snažil čtenáře seznámit se snahami o činnou účast věřících ve farnosti Týn nad Vltavou.

Abstract

From passive to active - active participation of Catholics in celebrating liturgy (that was) renewed by II. Vatican Council.

Key words: active participation, activity, Sacrosanctum Concilium, Liturgical Movement, *actuosa participatio*, liturgy, language, music, children, youth, animation.

The work deals with active participation of religious people while celebrating liturgy renewed by II. Vatican council, The whole work is divided into 5 major parts. The history of liturgy is described in the first part of the work. Emphasis is put on the age of Liturgical Movement and following outfall into general reform of liturgy – the constitution of Sacrosanctum Concilium. The second part deals with the importance of music and language which are necessary condition for active participation. I would like to highlight the transition from latin to local languages after the II. Vatican council. The Church wants the religious people to be active in liturgy and which leads to another part of the work which is dedicated to the services for children and young people. It also considers the beauty and richness of the breviary. A very important term is animation of liturgy which is mentioned in the fourth part of the work. I dedicated the last part of my work is to familiarize the readers with efforts in Týn nad Vltavou's parish to engage the people in liturgy.